

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra speciální zootechniky

Výcvik mladého koně

Bakalářská práce

Autor práce: Alžběta Matušková

Vedoucí práce: Ing. Cyril Neumann

© 2016 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Výcvik mladého koně" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14.4.2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Cyrilu Neumannovi za rady, trpělivost, odborné vedení a dohled nad prací, MVDr. Pavlu Sedláčkovi za odborné rady, konzultace a zapůjčení literatury, Jaroslavu Rédlovi za zapůjčenou literaturu a Ing. Jitce Bartošové, PhD. za podporu.

Výcvik mladého koně

Souhrn

Cílem této práce je shromáždit informace a korektní postupy k výcviku mladého koně. Práce prezentuje názory odborníků (např. Záliš, Bílek et al., Paalman, Dillon, Beran a další) a poskytuje náhled na tradiční přístup k výcviku mladého koně doplněný poznatky moderní vědy. Na začátku práce jsou zmíněny zcela první dny života koně v kapitole věnované imprintingu a následně i první etapa samostatného života hříběte v kapitole, která se soustředí na odstav. Dále se práce zabývá již skutečným základním výcvikem pod sedlem i v zápřeží, která je zahájena ve třech letech života koně.

Klíčová slova: kůň, trénink, výcvik, mladý kůň, hříbě

Training of a Young Horse

Summary

Aim of this work is to gather information about correct process of young horse training. This work presents opinions of specialists (for example Záliš, Bílek et al., Paalman, Dillon, Beran and others) and offers view of traditional approach to young horses with addition of modern science's findings. In the beginning of this work will be covered the topic of imprinting and weaning and impact of those events on life and work of a young horse. Further more, this work addresses the topic of basic training, under the saddle and in harness.

Keywords: horse, training, young horse, foal

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Cíl.....	8
3	Kompilace.....	9
3.1	Imprinting a handling ve vztahu k budoucímu výcviku.....	9
3.2	Odstav a jeho vliv na spolupráci koně s člověkem	13
3.3	Obsedání.....	15
3.3.1	Příprava koně k obsednutí.....	15
3.3.1.1	Lonžování	15
3.3.1.2	Skok ve volnosti	25
3.3.2	Práce na dvojité lonži.....	31
3.3.3	Remontní výcvik – výcvik pod sedlem.....	35
3.4	Zapřahání.....	46
3.4.1	Příprava k zapřahání	46
3.4.2	Trénink práce v zápřeži.....	47
4	Závěr	52
5	Seznam literatury	53

1 Úvod

Téma práce je autorce blízké díky osobní zkušenosti s tréninkem mladých koní. Tuto část života koně forma zvoleného výcviku zcela zásadně ovlivňuje. Určuje jeho přístup a chuť k práci a dává mu základy na celý život. Práce shrnuje korektní postupy při výcviku mladého koně prostřednictvím názorů odborníků získaných dlouhodobým studiem a praxí a porovnání metodiky výcviku v minulosti a současnosti. V první části práce jsou popisována dvě zásadní období v životě hříběte. Jedná se o imprinting a jeho vliv na další život koně. Druhým zásadním a možná někdy poněkud opomíjeným životním předělem je odstav hříběte. Dále pak následuje základní výcvik pod sedlem i v zápřeži a konkrétní postupy porovnávající výcvik dnes a v minulosti. V kapitole o remontní výcviku je zakomponováno i ucelené seznámení s výcvikovou stupnicí, která se nazývá - škála vzdělání. S tou je nezbytné seznámit nejenom mladého koně, ale precizně ovládat by ho měl především každý, kdo s mladým koněm pracuje. Jedině na tomto základě lze po základním výcviku koně ve vzdělávání dále pokračovat.

2 Cíl

Cílem této práce je shromáždit informace a následně prezentovat korektní postupy ve výcviku mladého koně. Práce je složena z názorů odborníků napříč historií moderního jezdeckví v kontrastu s moderními vědeckými poznatky. Kvůli vysoké nezdělanosti, nevoli se vzdělávat a názorové rozpolcenosti v jezdecké společnosti osvětluje práce léty nezměněné principy ve výcviku mladého koně s doplněním novými vědeckými zjištěními.

3 Kompilace

3.1 Imprinting a handling ve vztahu k budoucímu výcviku

Imprinting (vtiskování) je technika popularizována Robertem Millerem a je často praktikována. Není to pravý imprinting, protože takto chovaná hříbata nenásledují lidi raději než matku a nevykazují v dospělosti sexuální chování k lidem.

Samotná terminologie je poměrně zmatená. Autoři používají termíny imprinting i handling, raný handling či imprint trénink u studií na stejně starých hříbátech bez rozdílu (novorozenci, odstávčata, apod.), ale Williams et al. (2002) mají snahu tuto terminologii alespoň zdánlivě objasnit. Williams et al. (2002) tedy uvádějí, že handling nebo tréninkové lekce, které začínají krátce po porodu, byly široce popularizovány pod názvem "imprint trénink hříběte" nebo "imprinting hříběte". Tyto termíny nepřímou vyjadřují, že imprinting probíhá během těchto raných tréninkových nebo handlingových lekcí, ale tento termín je nesprávný. Přijaté definice imprintingu zdůrazňují, že mladé zvíře si vyvíjí sociální preference, nejčastěji pro svou matku nebo podobné zvíře (Bateson a Horn, 1994; Hess, 1966). Během klasického imprintingu je nepodstatné, kde tato lekce probíhá. Zvíře není drženo nebo nuceno si "vtisknout" daný stimulus; imprinting probíhá v závislosti na prostředí zvířete. U "imprint tréninku hříběte" je hříbě nuceno přijmout určité stimuly a je učeno k předvedení určitých reakcí během série raných tréninkových lekcí. Z těchto informací by se dalo určit, že imprinting v pravém slova smyslu není člověkem aplikován, protože i koně, kteří imprintingem prošli, preferují společnost koní (hříbata tedy primárně společnost matek) raději než lidí, proto snaha člověka o „imprinting“ se dá spíše nazývat imprint trénink, nebo raný handling a tyto dva termíny jsou totožné. Toto zjištění ukazuje pouze na pohodlnost, či dokonce nevzdělanost některých autorů ohledně terminologie svých studií.

Dále v této kapitole budou však používány termíny, které používají autoři studií.

Maier a Seligman (1976) poznamenávají, že pokud je imprinting praktikován na hříbátech, která ještě nestála, může se naučit tzv. "naučenou bezmocnost". Naučená bezmocnost je proces, kdy je zvíře v situaci, ze které nemá východisko, takže se později nepokusí klást odpor ani v situacích, kde to možné je. Když je tedy s hříbětem manipulováno před postavením, může to mít tento negativní efekt.

Technika zastávaná Millerem (1991) má dvě fáze. První fáze začíná ihned po porodu, dokud hříbě ještě leží na boku a člověk mne celé tělo hříběte a tím stimuluje olizování klisny.

Poté nastává desenzitizace těla. Ta sestává z tření celého těla hříbete, zvednutí každého kopyta a plácnutí 30-45x dokud nepřestane reagovat, tření vnitřku úst plastovým pytlíkem, stříkáním tekutiny okolo hříbete a na něj. Dále je zvedán a otáčen ocas.

Druhou fází je manipulace s již stojícím hříbetem, kdy se aplikuje tlak na boky hříbete, dokud se tomuto tlaku hříbě nepodvolí, dále nasazování ohlávky, vodění, apod. Ve studiích, kde byla zkoušena starší hříbata, byla celá těla hříbat svírána v pažích.

Jednou z kritik této techniky je, že by mohla ovlivnit pokusy hříbete hledat vemínko. Toto může nastat proto, že každý stimulus musí být aplikován tak dlouho, dokud hříbě nepřestane reagovat, tato procedura může trvat hodiny. Plácání kopyt se zdá jako nejčastější eliminátor vytrvalých reakcí. Pokud uběhnou hodiny, zatímco je hříbě trénováno na imprinting, může se vyskytnout střevní uzavření, takže hříbě nebude schopné získat protilátky z kolostra (Haupt, 2007).

Na imprint trénink bylo zpracováno několik studií. Srovnání starších studií, zaměřených spíše na frekvenci a načasování lekcí, provedli Williams et al. (2002). Výsledky jiných raně handlingových procedur měly výrazně rozlišné výsledky. Hříbata, která podstupovala handling každý týden od narození do 24 dní věku po porodu měla tendence k lepším výsledkům při nasazování ohlávky, než hříbata, která podstupovala handling každý týden od 24 do 48 dnů po porodu (Mal a McCall, 1996). Naopak hříbata, která podstupovala handling dvakrát denně až do odstavu neměla nijak výrazně lepší výsledky než hříbata, která neprošla žádným handlingem (Mal et al., 1994).

Srovnání modernějších studií provedla Haupt (2007) a bylo značně složité, protože studie zahrnovaly různé typy raného handlingu, počínající a končící v různých dobách po porodu, s i bez opakování. Dále, různé testy imprint tréninků byly prováděny v různém věku. Nejčastějším měřením chování hříbete po imprint tréninku byl test přístupu, ve kterém byla měřena doba, za kterou hříbě přišlo k ošetřovateli. Dalším častým testem byla reakce hříbete na handling kopyt. Někteří opakovaně aplikovali stimuly použité při imprint tréninku. Tyto studie měly lehce odlišné výsledky.

Nejhorší výsledek, kdy imprint trénink neměl žádný efekt, byl pořízen Williams et al. (2002). Dva technici prováděli tréninkové lekce v 30-45 min, 12, 24 a 48 hodin po porodu. Načasování bylo podobné tomu, které je popularizováno v Millerově imprint tréninkové metodě (1991), ale první lekce začala až po tom, co se hříbě postavilo a napilo od matky. Použito bylo 47 hříbat, trénováno bylo 25 hříbat a 22 hříbat narozených zhruba ve stejnou dobu sloužila jako kontrolní skupina. Hříbata, která měla problémy s postavením nebo nalezením vemínka a vyžadovala zvláštní pozornost, nebyla v této studii využita.

Lekce probíhaly v 4,3 m x 4,3 m stáji ve stodole s otevřenou stěnou, přítomna byla i klisna i hříbě. V první fázi tréninku bylo hříbě položeno a drženo na boku, prováděny byly následující úkony: Tření celého těla dlaněmi, zvednutí kopyta a plácání, tření nozder zevnitř prstem, vložení prstů do huby hříběte z obou stran zhruba v místě, kde bude udidlo, tření uší rukou a prsty zvenku i zevnitř, zvedání a pohybování ocasem, tření celého těla modrým plastovým pytlíkem, stříkání sprejem proti hmyzu 1 m od hříběte směrem k jeho nosu (aby to hříbě mohlo cítit), stříkání vody na hříbě z lahve se sprejovým nástavcem 0,3 m od hříběte. Pro druhou fázi bylo hříbě postaveno a byly prováděny následující úkony: Nasazení ohlávky, tlačení na bok hříběte, dokud tlaku neustoupilo, vodění hříběte, učení hříběte klidnému stání. Všech 47 hříbat bylo testováno ve věku jednoho měsíce. Testování ve dvou měsících bylo schopno podstoupit pouze 20 hříbat a devět hříbat se zúčastnilo testování ve třech měsících. Několik hříbat muselo být vyřazeno z pokusu kvůli nekontrolovatelnému zvýšení srdečního tepu během manipulace. Kontrolní skupina dosahovala lepších výsledků v behaviorálních testech v jednom a dvou měsících. Hříbata v trénované skupině měla lepší výsledek pouze v době, za kterou mohla už klidně zvládnout vystavení stimulům a měla nižší srdeční tep během tohoto testu v jednom a dvou měsících. Ve třech měsících nebyly zaznamenány žádné rozdíly mezi těmito dvěma skupinami hříbat.

Simpson (2002) zjistil, že hříbata spíše přistupovala k lidem a reagovala méně na aplikaci nového stimulu, obzvláště poprvé, kdy byl stimul aplikován. Toto značí, že hříbata bez imprint tréninku se učí velmi rychle. Nebyly žádné rozdíly ve specifických testech jako poklepávání na kopyta a zavádění nasogastrické trubičky.

Spier et al. (2004) strávili zhruba hodinu třením těla hříběte do 10 minut po jeho narození, dokud se neuvolnilo u každého stimulu. Ve třech měsících testovali odpověď na omezení pohybu, nasazení ohlávky, kompletního fyzického vyšetření a přijetí umělého resuscitačního vaku, intramuskulární vakcinace do krku, orální odčervení a dotýkání celého těla, včetně zvedání kopyt. Hříbata vystavena ranému handlingu byla výrazně méně vzdorující při manipulaci s kopyty.

Studie Lansade et al. (2005) zkoumala krátkodobé a dlouhodobé vlivy neonatálního handlingu na zacházení, obecnou reaktivitu a schopnost učení u hříbat. Bylo pozorováno 26 welshských hříbat. Se 13 bylo zacházeno denně 14 dní po porodu a 13 bylo kontrolováno bez handlingu. Handlingová procedura byla složena z nasazování ohlávky, jemného poplácávání všech částí těla hříběte, zvedání nohou a vedení po dráze dlouhé 40m. Hříbata byla testována za účelem měření ochoty nechat se ošetřit a ostatních aspektů jejich reaktivity po dvou dnech, třech měsících, šesti měsících a jednom roku po ukončení období handlingu. Výsledky

ukázaly, že neonatální handling má pouze krátkodobé účinky na ošetřitelnost: dva dny po období handlingu byla zvířata výrazně přístupnější ošetření než druhá skupina. To platilo pro všechny měřené parametry toho testu. Dva parametry (čas k nasazení ohlávky a vodění) byly po třech měsících stále nižší u hříbat s handling tréninkem než u hříbat bez něj a po šesti měsících byl nižší už jen jeden parametr (vodění). O rok později už nebyl mezi skupinami žádný rozdíl. Navíc tento trénink neměl žádný vliv na reaktivitu po celou dobu testování, ani v dílčích testech (reakce na izolaci od ostatních koní, přítomnost člověka, přítomnost nového objektu a efekt překvapení). Neonatální handling nezlepšil prostorové nebo rozlišující schopnosti učení měřené ve 14 měsících věku. Z tohoto pokusu vyplývá, že efekt neonatálního handlingu je pouze dočasný.

Všechny studie shrnuje ve své práci Houpt (2007) která uvádí, že imprint trénink má dočasný efekt, protože handling, který byl omezen na první den života (Spier et al., 2004) redukoval reakci hříběte na zacházení s kopyty ještě tři měsíce poté, ale obecně čím víc byl s hříbětem handling prováděn, tím lépe se chovalo, ale i dva týdny intenzivního handlingu nemělo efekt trvající déle než šest měsíců (Lansade et al. 2005).

Studie od Henry et al. (2005), ukázala, že kartáčování matky, trvající 15 minut opakující se prvních pět dní života hříběte, ovlivnilo chování hříběte v prvním roce. Zjistili, že hříbě spontánně přistupovalo k lidem, nechalo se hladit a přijalo podsedlovou dečku jednodušeji než kontrolní hříbata. Toto je nejjednodušší technika, a výrazně jednodušší než imprint trénink, ke zlepšení reakce na kontakt s člověkem a neohrožující získ pasivní imunity hříběte.

Zatímco "imprint trénink hříběte" byl široce popularizován, jeho dlouhodobé výsledky nebyly zkoumány (Williams et al., 2002).

Ze všech těchto studií tedy vyplývá, že jakákoliv manipulace s novorozným hříbětem je téměř zbytečná, způsobuje nepotřebný stres (změny v srdečním tepu), trvá pouze krátkodobě a nenese žádné výraznější výhody pro pozdější výcvik. Stručně – na to, jak namáhavá a časově i emocionálně (pro hříbě i matku) náročná tato praktika je, tak nepřináší téměř žádné dlouhodobé, natož trvalé výhody pro budoucí výcvik.

3.2 Odstav a jeho vliv na spolupráci koně s člověkem

Řízený odstav je často velmi stresujícím obdobím pro matku i hříbě. Hříbata po odstavu často trpí úbytkem váhy, vykazují abnormality v chování, apod. Často diskutovanou otázkou proto bývá, jak zmírnit stres pro hříbě v době odstavu a jaké způsoby odstavu zvolit.

Lerche et al. (1983) popisuje odstav jako nejdůležitější a nejkritičtější období v životě koně do 1 roku věku. Hříbě se nemá odstavovat před čtvrtým měsícem. Čím později je hříbě odstaveno, tím je to pro jeho vývoj lepší. Obvykle se odstav provádí mezi 5. - 7. měsícem věku.

Forma odstavu může být prováděna dvěma způsoby – hříbě lze odstavovat postupně nebo najednou.

Postupný odstav je prováděn tak, že se hříbě navyká na nepřítomnost matky. Ke klisně se pouští třikrát denně, později dvakrát, ke konci pouze jednou až je odloučeno od matky úplně.

Při náhlém odstavu se matka jednoduše odvede od hříběte a již se nevrátí.

Dubcová et al. (2015) zkoumali vlivy dvou různých způsobů odstavu a relokace na růst a koncentraci kortizolu (stresového hormonu) ve skupině domácích koní ve volném ustájení. Padesát šest hříbat bylo odstaveno ve věku 165-250 dní. Hříbata byla pravidelně vážena do 140. dne po odstavu pro možnost kontroly růstu. Jedna skupina (PR skupina – prompt relocation) byla odstavena a převezena okamžitě poté, druhá skupina (SW skupina – step-wise) byla odstavena a přemístěna po dvou týdnech.

Frekvence růstu se u obou skupin hříbat výrazně lišila. Hříbata v PR skupině měla relativně stabilní nárůst váhy, zatímco u SW skupiny hříbat bylo zaznamenáno výrazné snížení váhy během prvních tří týdnů od odstavu. Váhové rozdíly byly stále patrné pět měsíců od odstavu. Koncentrace kortizolu se výrazně měnily během a mezi různými procedurami odstavu a nejvyšší byly u PR hříbat. V porovnání s hodnotami před odstavem se kortizol zvýšil u PR hříbat, ale u SW hříbat se nezvyšoval, ať už po odstavu nebo změně umístění. Autory byla také zjištěna velká individuální variabilita v růstu a koncentracích kortizolu u jednotlivých hříbat s oběma druhy odstavu. SW hříbata utrpěla sice menší akutní stres, ale i po roce byl pozorovatelný negativní vliv na růst v porovnání s PR skupinou. Výsledkem tohoto pokusu tedy je jasný důkaz, že pro hříbata byl nejvhodnější náhlý odstav, tedy odvedení matky na stálo a přemístění. Toto řešení sice způsobí akutní stres, ale pouze krátkodobý, dále tento způsob nejméně ovlivňuje růst hříbat.

Dále je na volbě majitele a/nebo chovatele, jaký životní styl pro hříbě vybere. Možností je několik, ale v praxi se nejčastěji vyskytují tři, z nichž je jeden nevhodný, přesto používaný. Hříbě je umístěno do hříbárny, kde se včlení do kolektivu stejně starých hříbat (tento způsob je nejčastější). Může být umístěno do stáda smíšeného věku i pohlaví. A v neposlední řadě se může vychovávat samotné, což ale literatura důrazně nedoporučuje s ohledem na budoucí sociální neadaptibilitu.

Studie Henry et al. (2012) zjišťovala, zda přítomnost cizích dospělých koní u odstavených hříbat (v případě smíšeného stáda) snižuje stres odstávčat, vývoj stereotypií a jiného nevyžádaného chování. Tuto hypotézu testovali na 32 hříbatech, kdy 17 hříbat bylo ve skupině zahrnující pouze hříbata a 15 hříbat ve skupině s dospělými koňmi. Porovnávali krátké a středně dlouhé behaviorální a fyziologické odpovědi na odstav ve skupině hříbat v homogenní skupině vrstevníků, která byla porovnáвана se skupinou, kde byly mezi hříbaty vrstevníci a nepříbuzní dospělí koně. U všech hříbat byl odstav doprovázen zvýšenou mírou hlasových projevů (řehtání, kvičení), mírou pohybu a zvýšenou koncentrací kortizolu ve slinách. Nicméně znaky stresu byly slabší a trvaly kratší dobu u hříbat, která byla ve skupině s dospělými koňmi. Pouze ve skupině hříbat bez dospělých se vyskytovala agresivita mezi jedinci a abnormální chování jako okus dřeva.

Dle výsledků těchto studií je nejvhodnější okamžitý odstav a přesun, který sice přináší akutní stres, ale neovlivní růst hříbat. Zároveň je ideální začlenění dospělého cizího koně do skupiny odstávčat jako autoritativního jedince a tím zredukovat stres a vývoj abnormálních prvků chování. Postupný odstav sice způsobuje menší stres, ale delší dobu, což ve výsledku ovlivní růst a vývoj hříbat.

Vědeckými metodami zjištěné poznatky jen potvrzují empirické zkušenosti našich předků: „Zlá hříbata se nerodí a jen zacházením navykají si špatným vlastnostem, které při nabývání síly stávají se čím dále horšími. Dobrým zacházením možno špatné vlohy, které jsou eventuálně po rodičích zděděny, zlepšiti, kdežto špatným, surovým zacházením možno i toho nejlepšího koně zkaziti.“ Jahoda, 1926.

3.3 Obsedání

Někteří autoři (Paalman, 2002) uvádí jako součást obsedání i nasazování uzdečky a sedlání. Výhodnější ovšem je, pokud se tyto úkony mladý kůň naučí během přípravy k obsednutí (lonžování), aby bylo možno výstroj používat i při výcviku před samotným obsednutím. Z respektu k zavedeným tradicím těchto uznávaných autorů, je tato část uvedena samostatně v kapitole 3.3 Obsedání.

3.3.1 Příprava koně k obsednutí

Příprava mladého koně k obsednutí zahrnuje veškeré metody výcviku, u kterých nefiguruje jezdec v sedle. První kapitolou pro toto období je lonžování, které hraje důležitou roli po většinu života koně, proto je první seznámení mladého koně s tímto typem práce naprosto zásadním okamžikem v jeho výcviku. Pokud je tato fáze výcviku provedena korektně a srozumitelně, není to výhodou pouze pro majitele a jezdce, ale hlavně pro koně samotného.

3.3.1.1 Lonžování

"Jsou různé přípravy, jak možno s počátku mladé koně pracovati, respektive připravovati pod sedlo. Je to hlavně práce na ruce a na lonži. Ta vyžaduje speciálních znalostí, mnoho trpělivosti, je dosti zdlouhavá a má hlavně veliký význam pro příliš mladé koně, které potřebují ve svém vývinu obzvláštního šetření. Samozřejmě, že kůň, který byl připravován na ruce neb na lonži, ba i kůň, který ve voze byl správně ježděn a zvykl si na vedení otěží, dá se lehčeji pracovat pod sedlem." Jahoda, 1926.

Bílek et al. (1957) popisuje lonžování jako zdlouhavější způsob výcviku, ale bezpečnější pro koně i jezdce a logičtější pro koně.

K lonžování je potřeba obnosek (Záliš, 2013a; Beran, 2009), lonžovací obříšník který se skládá z popruhu, na jehož spodní straně jsou dva oválné (obdélníkové) polštáře připomínající tlak sedla kolem páteře, které zároveň nedovolují tlak popruhu na páteř (Záliš, 2013b) a na horní straně všité kroužky k připnutí pomocných otěží nebo alternativního zapnutí/protáhnutí lonže, dále bič (kterého se kůň nesmí bát, tzn. nikdy se jím kůň nesmí trestat) a dále dle uvážení a možností některé pomocné otěže jako např. chambon (Obr. 1, 2), s postupem výcviku i vyvazovací otěže, lonžovací postroje (složitější sešité systémy lanek, např. Pessoa postroj), apod.

Obnosek (lonžovací ohlávka) je má většinu částí shodných s ohlávkou. Je bez udidla, ale nánosník je vyztužen kovovým svorníkem, na který jsou připevněny kovové kroužky. Svorník s kroužky přiléhají na nosní kost koně a tím usnadňují ovládání.

Lonž se zapíná do kroužku nánosníku obnosku.

Často je k vidění i lonž připnutá do kroužku udidla, toto pro mladého koně v začátku výcviku není nejvhodnější metodou, ale použití je možné, s postupem výcviku je udidlo vhodné. K této variantě Bílek et al. (1957) dodávají, že se lonž protahuje vnitřním kroužkem udidla a zapne se do vnějšího, ale jako nevýhodu uvádí, že koni ztverdne dáseň u kroužku, do kterého je zapjata lonž. Záliš (2013a) zapínání do kroužku udidla nazývá přímo nepochopení, které při sebevětší snaze otupuje koňskou hubu. Dillon (2012) také doporučuje v úplných začátcích lonžování obnosek, ale dále připínání lonže do udidla nevyklučuje, naopak podporuje. Doporučuje lonž zapnout do vnějšího kroužku udidla, vést za ušima položenou na nátylníku a provlečenou vnitřním kroužkem udidla. Tvrdí, že takto zapjatá lonž mu umožňuje lepší kontrolu nad divočejšími koňmi a vyvíjí určitý tlak na týl koně, což podporuje správné ohnutí a napomáhá tzv. "vzdání v týlu". Jinými autory tento způsob připnutí lonže není doporučován, protože vytáčí koni hlavu hubou ven z kruhu.

První lekce lonžování musí provádět ze začátku tři osoby - vedoucí a dva pomocníci, z nichž jeden vede koně u hlavy a druhý jde za koněm s bičem v ruce, kterým ho popohání dotekem za lopatkou v místě podbřišníku (Bílek et al. 1957) nebo na pleci (Záliš, 2013a). Když kůň pochopí, že má chodit po kruhu, tak se první pomocník stáhne dovnitř kruhu a zasahuje pouze v případě, že se kůň zastaví a nereaguje ani na pobídku bičem. Kůň si poměrně rychle zvykne na chození na kruhu a první pomocník již není potřeba. Pokud má lonžovat pouze jedna osoba, musí být kůň už jistě seznámen s principem lonžování a lonžér musí používat stejné pomůcky, jako používali pomocníci, tj. pobídku dávat dotekem biče v místě podbřišníku, atd. Na tomto postupu se shodují Bílek et al. (1957) i Záliš (2013a).

Záliš (2013b) podotýká, že staří mistři začínali lonžovat na pravou ruku, protože je obtížnější a když se nedaří, stačí ruku vyměnit na jednodušší, levou. Ovšem na levé ruce podle něj hrozí padání plecí dovnitř kruhu, zatímco na pravé ruce plecí vypadávání ven z kruhu. Za tzv. „horší stranu“ označuje právě pravou, proto staří mistři pracovali na tři části – pravá, levá a nakonec znovu pravá, tím dosáhli rovnoměrného uvolnění obou stran.

Zajímavé je, že se mnozí autoři rozcházejí v pozici lonžéra. Záliš (2013a) vidí postavení lonžéra ve středu kruhu, avšak podle Bílka et al. (1957) má naopak lonžér obcházet soustředný kruh, nebo ideálně elipsu a může být před koněm, čímž koni naznačuje pohyb dopředu.

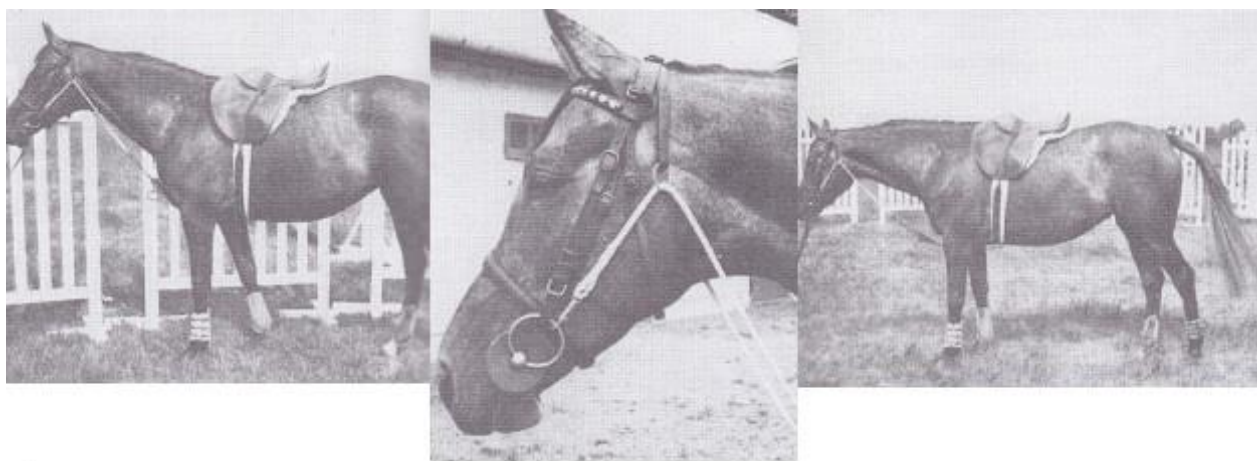

Ruch a chody koně lonžér určuje právě lonží, jejím přitahováním a lehkým potrháváním, dále pak hlasem. Potrhávání a přitahování lonže musí být prováděno velmi lehce, protože kůň na velký tlak a tah bude reagovat odporem, popř. útekem. (Bílek et al., 1957)

Roberts (2005), veřejnosti nejznámější představitel metody přirozené komunikace a horsemanshipu, naopak celý proces lonžování zavrhuje. Podle něj nemůže kůň udržet rovnováhu vlivem jednostranného narušení těžiště lonží a hmotností člověka, jež ji drží. Když je kůň takto trénován dlouhodoběji, tak si upraví krok a tempo, aby kompenzoval tento tlak, což ovlivňuje držení hlavy, které nakonec vyústí ve vytáčení hlavy ven z kruhu. Při cválání na lonži podle Robertsova názoru kůň přenáší váhu na vnitřní nohu a dělá chod nevyrovnaným. Tento pohyb koni vychyluje pánev do abnormální pozice a poškozuje koně fyziologicky i psychologicky (ze způsobované bolesti). Tato metoda koně postihuje na celý život. Při pohybu volně v ohradě se lonžovaný kůň vytáčí směrem vně křivek, které opisuje a páteř se pohybuje proti křivce tohoto ohnutí. Místo klasického lonžování nabízí variantu výcviku v kruhové ohradě s 2m vysokými stěnami bez lonže a korigovat koně pouze hlasem. Pokud zázemí neumožňuje využití kruhové ohrady, tak radí aspoň zapnout lonž místo do kroužku na nosní kosti do kroužku pod bradou.

Pomocné otěže

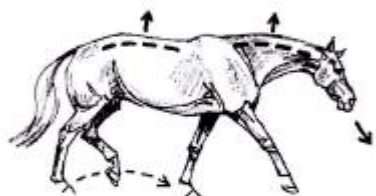
Chambon

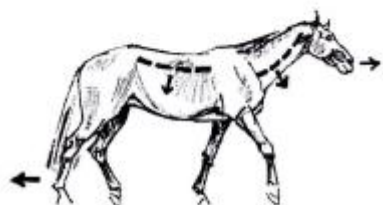
Obr. 1 – Vlevo působení chambonu při zvednuté hlavě koně; uprostřed zapnutí chambonu pod uzdečkou; vpravo uvolnění chambonu při snížení hlavy. (Paalman, 2002)

Působení chambonu.

Správně vyvinuté svalstvo koně lonžovaného se chambonem.

Svaly špatně ježděného nebo nevyvinutého, syrového koně.

Obr. 2 – Působení chambonu. (Paalman, 2002)

První pomocnou otěží ve výcviku mladého koně by měl být šambon (chambon) (obr. 1). Dillon (2012) uvádí, že je určený výhradně pro práci na lonži a je nebezpečné s ním jezdit, protože nemá uvolňovací mechanismus. Je to jednoduchá pomůcka, která se jednou stranou připevní k podbřišníku, dělí se na dvě otěže procházející mezi předníma nohama koně, pokračuje po stranách krku skrz kroužky přídavného nátylníku a zapíná se do udidla. Princip, jakým šambon funguje je velmi jednoduchý. Když se kůň snaží zvednout hlavu, tak šambon připnutý do udidla tlačí na zátylek a působí i na udidlo, tím je kůň veden k nižšímu nesení hlavy a osvojení si této polohy (obr. 2). Tento princip vyvázání podle Dillona (2012) dovoluje koni protáhnout horní linii svalů a pružně se učit klenutí hřbetu. Hlavním cílem při použití šambonu je, aby kůň nesl hlavu a krk nízko, protažené, kousek nad zemí (tzv. "dopředu a dolů"). Cílem není nutit koně naprostému podřízení, ale jemným tlakem mu naznačit, aby si osvojil nesení s vyklenutým krkem a hřbetem. Dalším úkolem šambonu je vedení koně k návyku na udržení rovnováhy pomocí snížení hlavy a tím napomáhá vývoji horní svalové linie, dále dovolí uvolnit hřbet a napomoci aktivnějšímu používání zadních končetin. Dillon (2012) ovšem upozorňuje, že pro dosažení požadovaného výsledku se nemá používat tohoto

nástroje pravidelně a nikdy se nemá lonžovat se šambonem déle než 25 minut. Dále zmiňuje, že se šambon dotahuje po částech a postupně, při náhlém dotažení je tlak na zátylek příliš výrazný a kůň by se mohl vyděsit, přirozenou reakcí koně na tlak je protitlak, takže by místo snížení hlavy bylo dosaženo pravého opaku.

Vyvazovací otěže

Obr. 3 – Vyvazovací otěže

<<http://webshop.viva-iberica.com/ekmps/shops/rlust/images/elastic-side-reins-742-p.jpg>>

[15.3.2016]

Jedna z nejčastěji používaných pomůcek při lonžování jsou vyvazovací otěže (obr. 3), jejichž používání bylo zavedeno na počátku 17. století Antione de Pluvinelem. Tento typ pomocných otěží není určen pro koně na naprostém začátku výcviku, ale pro pokročilejší koně v dalších stádiích výcviku (po měsících či letech výcviku).

Jsou to většinou 1m dlouhé samostatné otěže s přezkami, kdy se vždy jedna zapíná do kroužku udidla (uzdečka s udidlem je většinou pod obnoskem) a druhý konec do podbřišníku (nebo kroužku na lonžovacím podbřišníku), zatímco přezky umožňují zkrácení délky otěží.

Mohou být pevné nebo s gumovým kroužkem, ale Záliš (2013a) gumové kroužky v otěžích odsuzuje, protože pružit nemá guma, ale koňský vaz.

Hlavním smyslem těchto otěží má být pevné spojení koňské huby s klidnou "rukou" budoucího jezdce. Podle Záliše (2013a), má být první vyvázání rovné a pouze pro klusové části, aby kůň našel odpověď v udidle pouze, když vytáhne krk dopředu a dolů. Postupně se mladý kůň setká s udidlem v různých situacích, i nepříjemných, které ho ale naučí, že tvrdým reakcím udidla se ubrání pouze pružným vazem. Postupně se i délka otěží zkracuje, což pomalu přivyká koně a hlavně svaly krku na postupnou polohu hlavy lehce před kolmicí. Na podbřišníku zapínáme otěže zhruba v polovině výšky těla koně, což koni usnadňuje snížení krku a nesvádí ho to k schovávání za otěž ("rolování"). Dillon (2012) upozorňuje na velmi časté nedostatky v používání těchto otěží, které jsou poměrně běžné k vidění. Konkrétně zmiňuje, že je žádoucí, aby byl kůň v kontaktu s otěží, ale v žádném případě by otěže neměly koni táhnout hlavu k prsům. Takto krátce zapjaté vyvazovací otěže sníží hlavu za otěž a skloní k hrudí, kůň se tlaku začne bránit přesně opačně a přestane se chtít pohybovat vpřed. A hlavně upozorňuje, aby se při zkracování otěží během tréninku postupovalo velmi pozvolna, o malý kousek, ale vždy zkrácení provést. Avšak tato otěž je primárně určena pro pokročilejší koně po několika měsících nebo letech výcviku.

Průvlečné otěže

Obr. 4 – Průvlečné otěže. <http://nd04.jxs.cz/066/755/acdc3d2b21_68625684_o2.jpg>
[16.3.2016]

Dillon (2012) dává přednost raději průvlečným otěžím (připevněným k podbřišníku) (obr. 4) před vyvazovacími (obr. 3). Vyvazovací otěže jsou pevné a fixují koni hlavu v nepohyblivé poloze. Koně musí být schopni ohýbat krk a používat ho společně se hřbetem (např. při skoku). Ohebnost a síla jsou zásadní pojmy ve fyzickém vývoji koně. Průvlečné otěže by se měly, stejně jako šambon a vyvazovací otěže, dotahovat velmi pozvolna a pomalu, beze spěchu. Jakmile kůň znervózní, je doporučené otěže povolit a umožnit koni, aby si více zvykl na novou polohu a s ní spojenou rovnováhu. Není možné koně násilím stlačit do rámce a nutit ho jít energicky vpřed. Dillon (2012) dále říká, že primárním cílem má být naučit koně prostupnosti na otěži, postupná prostupnost vydrží dlouho. Pokud je kůň k prostupnosti nucen, vede to pouze ke znechucení a dále trvalému problému. Naopak Schöffman (2006) oponuje, že průvlečky používají jezdcí, kteří mají problémy s přilnutím nebo shromážděním v mylném přesvědčení, že tím tyto problémy vyřeší. Kůň se touto fixací sice dostane do, na pohled, krásného držení, ale neefektivně. Svaly koně také posílí, ale ne ty správné. Místo vytvoření pravidelného nasvalení v horní linii krku a zesílení jeho nosné síly se posílí už silný zátylek a zesílí nežádoucí svaly na spodní straně krku. Hřbet nebude pracovat správně také, protože pohyb zastavený průvlečkami nebude procházet celým tělem a omezí i vykračování zadních končetin, které budou zůstat více pozadu. Při aplikaci této pomůcky se tedy

extrémně zatěžují zádové svaly, které se častou námahou přiblíží k sobě a v extrémním případě může způsobit onemocnění zvané „kissing spines“, což označuje stav, kdy se výběžky obratlů dotýkají, kosti se o sebe třou a vznikají bolestivé záněty, které mohou končit až vyřazením koně z jakékoliv práce.

Průvlečné otěže jsou pomocnými otěžemi pro pokročilé koně, nikoliv pro mladé a používat by je měli pouze nejzkušenější jezdcí a trenéři, zde jsou uvedeny pro úplnost a přehled.

PTA – Pessoa Training Aid

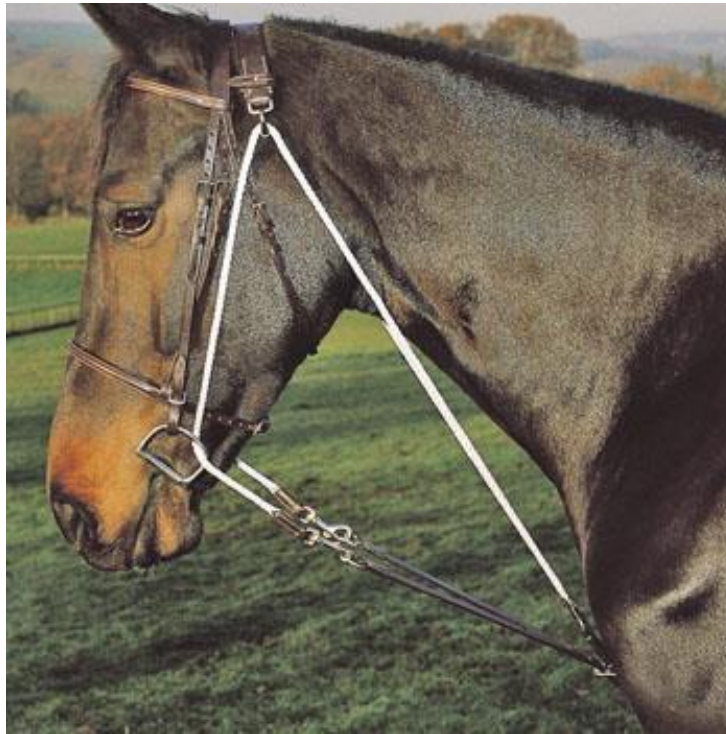
Obr. 5 – Pessoa tréninkový postroj (Pessoa training aid). <http://3.bp.blogspot.com/--5b-7yrBcHM/VQLkQr0EbII/AAAAAAAAA_g/3KukMbiS90I/s1600/shires%2Bpessoa%2Btype%2Baid.jpg> [16.3.2016]

Dále je také hojně používaný Pessoa tréninkový postroj (PTA - Pessoa training aid) (obr. 5), který vymyslel Nelson Pessoa se synem Rodrigem, jedná se o systém lan a kladek, který je často používán během tréninku a rehabilitace koně, ale existují pouze omezené informace o efektivitě této pomůcky (Walker et al. 2013). Dillon (2012) o Pessoa postroji

tvrdí, že zahrnuje vše potřebné k tréninku: přijmutí udidla, aktivní zapojení zadních končetin, vývoj zádového svalstva, flexibilitu a rovnováhu. Postroj je možno zapnout do třech poloh – mezi přední nohy koně, kdy vytváří a napomáhá protažení zádového svalstva, na bocích podbřišníku, kdy podporuje přirozené nesení hlavy a umožňuje klenutí hřbetu, nebo v poloze „na ruce“ na horní části podbřišníku, což vyvíjí sebrání a lepší energii od zadních končetin. Dillon (2012) upozorňuje, že jako u jiných lonžovacích pomůcek, i zde je velmi důležitá zkušenost lonžéra. Doporučuje použití každé polohy postroje na pět minut na každou stranu v pořadí – vytažení, střední poloha a sebrání. Také udává, že je možné u pokročilejších koní zahájit práci ve cvalu, ale vyhnout se cvalu s polohou vytažení, protože tato poloha ve cvalu vyžaduje od koně ohromnou sílu.

Vliv Pessoa postroje blíže zkoumali Walker et al. (2013), jejich studie byla zaměřena na vliv postroje na svaly středu těla (core) a případný benefit při rehabilitaci po úraze a trénink, konkrétně měli za cíl určit vliv postroje na kinematiku pracovního klusu, kdy dvě skupiny koní byly lonžovány v pracovním klusu na kruhu o průměru 16m. U koní s postrojem byla zaznamenána výrazná redukce v rychlosti, délce kroku a úhlu hlavy se zemí, ale žádný efekt na úhlení kloubů končetin. Dorzoventrální vyklenutí hřbetu a hodnocení celkového dojmu byly výrazně lepší s postrojem v porovnání bez něj. Tyto nálezy naznačují, že Pessoa postroj může být prospěšný pro obecný trénink a rehabilitaci jako metodu zlepšení postoje, může stimulovat aktivaci středových svalů těla a zlepšit celkový způsob chodů, ovšem bez zvýšení zatížení struktur předních i zadních končetin, což u výcviku mladých koní hraje velkou roli.

Další pomůcky

Obr. 6 – Gogue <http://www.lepalaisdeschevaux.com/Files/118524/Img/22/shires_gogue.JPG> [16.3.2016]

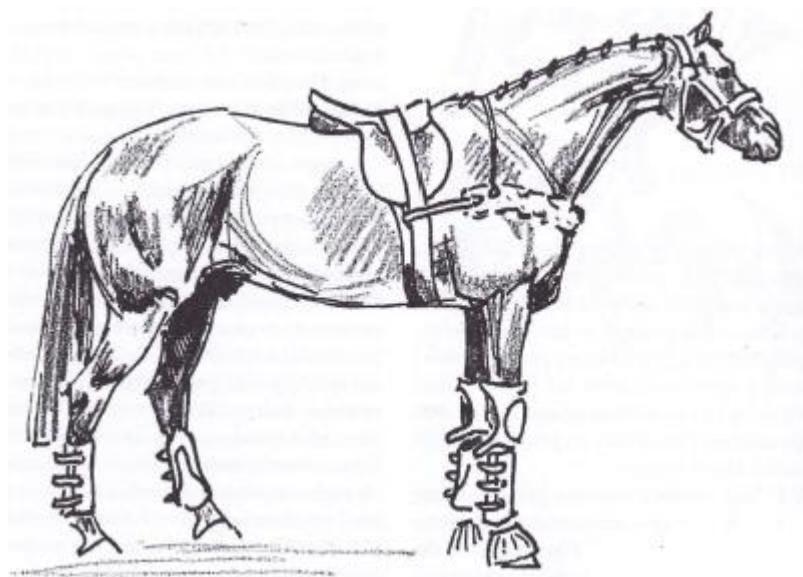
Postupnou komercializací a spěchem ve výcviku koní a jezdeckví vůbec se jízďárny plní pomůckami, které usnadňují práci a údajně urychlují výcvik, popř. překlenují mezery ve vzdělání jezdců. Ovšem tyto pomůcky na tuto jezdeckou nevzdělanost pouze poukazují. Další "tréninkové" pomůcky, které jsou často používány, zmiňují McLean a McGreevy (2010) páková udidla s řetízky, gogue (obr. 6), Thiedemann otěže a Abbot-Davies balancovací otěže, kde je ocas ježděného koně přivázán přímo do huby koně. U lonžovaných koní je udidlo občas spojeno provazem přímo s končetinou nad hlezny, takže pohyb končetin způsobuje bolest v hubě. Všechny tyto pomůcky, pokud jsou spojeny s koňskou hubou, zasahují do zpomalujícího vlivu udidla a tím mohou být výrazným zdrojem zmatení a tím značně komplikovat výcvik i dospělého koně, u mladého koně to může způsobit minimálně nechuť k jakékoliv další práci. Všechny tyto pomůcky a způsoby, jak přimět koně k sebenesení ovšem poskytují pouze falešný dojem sebenesení, nehledě na to, že je to zásadní narušení welfare koně, pokud jsou používány s nadměrnou silou.

3.3.1.2 Skok ve volnosti

Práce mladého neobsednutého koně nemusí nutně sestávat pouze z práce na lonži, popř. na dvou opratích, ale lze s koněm pracovat i skokem ve volnosti. Skok ve volnosti je samozřejmou součástí výcviku parkurových koní, ale v základním výcviku každého koně najde své uplatnění.

Dobeš et al. (1977) popisují jako hlavní cíl tréninku koně ve skoku ve volnosti zdokonalení jeho schopnosti v hodnocení rozměrů a profilů a ve volbě místa odskoku. Toto cvičení lze provádět doslova ve volnosti, kdy se kůň pohybuje bez lonže.

Obr. 7 – Výstroj koně na skok ve volnosti podle Paalmana. (Paalman, 2002)

Paalman (2002), jeden z autorů a jezdců, jejichž techniky jsou nejpoužívanější, doporučuje jako výstroj sedlo bez třmenů (zde je vhodná chvíle pro navykání na sedlo, jinak kůň skáče bez sedla), ale s poprsníkem (pokud se kůň bojí klepání bočnic, je vhodné je převázat popruhem), místo uzdečky upřednostňuje ohlávku, ale pokud je zvolena uzdečka, upozorňuje na zabezpečení oteží, aby se kůň nemohl někde chytit (obr. 7). Ideální je odepnutí oteží úplně. Dále klade velký důraz na čtyři bandáže nebo kamaše, chrániče kloubů předních končetin a skokové zvony.

Dillon (2012) i Paalman (2002) shodně uvádí, že je potřeba dvou, nejlépe tří lidí pro toto cvičení. Dva lidé stojí na polovinách jízdárny a jeden z nich upravuje skoky, pokud je k dispozici třetí osoba, tak upravuje skoky ona.

Dillon (2012) uvádí, že bez vhodných prostor k dispozici je nácvik skoku ve volnosti složitý. V rozlehlé ohradě zabere více času honění koně než skákání a naopak v malém

prostoru bude kůň zakopávat o vlastní nohy při projetí rohu, bude cválat málo prostorně s většinou váhy na předních končetinách. Proto Dillon (2012) doporučuje prostor o rozloze 20 x 40 m. Pokud je tento prostor mimo krytou jízdárnu, je nutné ho ohradit dostatečně vysokým plotem a pokud se bude cvičení provádět v kryté hale se zrcadly, je nutné zrcadla zakrýt, aby si kůň nemyslel, že za nimi jízdárna pokračuje.

Dalším nutným vybavením, které Dillon (2012) jmenuje, jsou samozřejmě překážky, ze kterých se postaví i boční bariéry, aby kůň nemohl proskočit vedle stojanů a poranit se. Tyto bariéry doporučuje umístit tak vysoko, aby byly výše než překážky určené ke skákání, ale ne tak vysoké, aby se daly podlézt (postačí proto stojany nebo břevna). Dále radí, že pokud má být skákání ve volnosti efektivní, nesmí se kůň hnát příliš rychle na překážku, která je pro něj příliš vysoká. Takové chování vede k nárazu do překážky, zranění, zrazení a ztrátě sebedůvěry koně, což je přesný opak toho, co je snahou při této práci. Jako další z cílů skákání ve volnosti uvádí budování důvěry, jistoty a správné techniky skoku koně, proto je třeba postupovat s klidem, rozvahou a kontrolou.

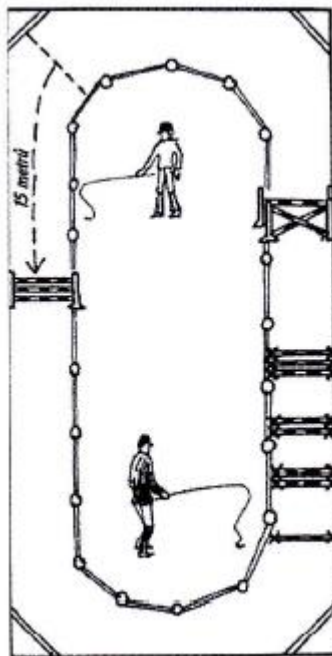
Obr. 8 – Zábrany pro ohraničení dráhy pro skok ve volnosti. (Paalman, 2002)

Obr. 9 – Zaokrouhlení rohů jízdárny břevny. (Paalman, 2002)

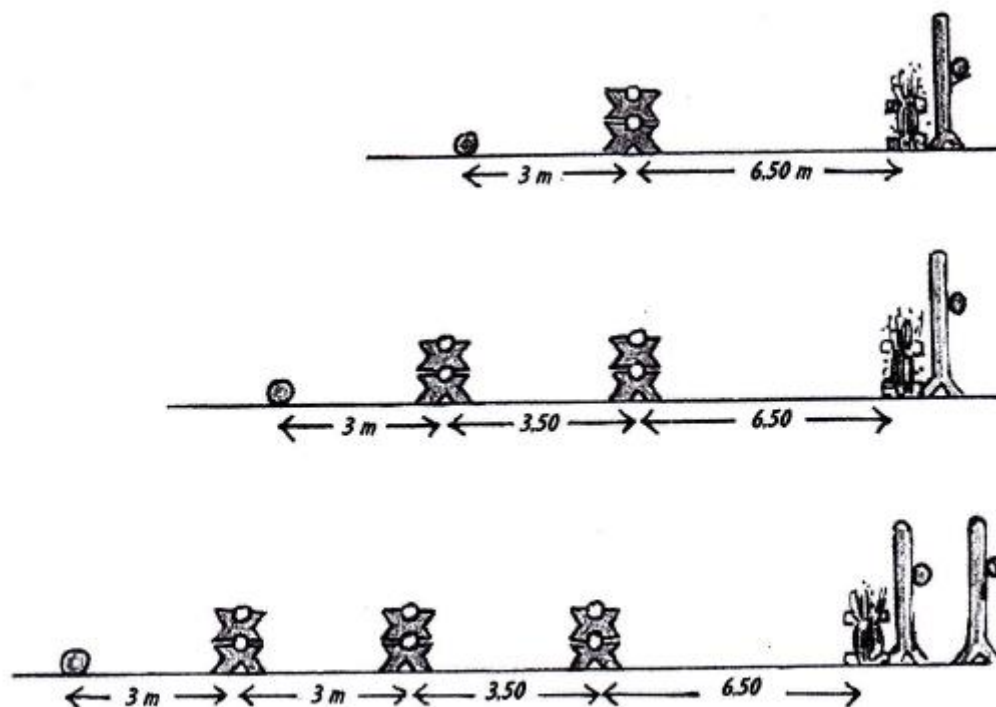
Dillon (2012) upozorňuje na častou chybu při konstruování uličky ke skoku. Ulička nesmí být moc široká, aby se tam kůň mohl otočit. Ulička je tvořena z jedné strany stěnami jízdárny a z druhé strany může být použito stojanů a dobře viditelného provázku, nebo stojanů a břeven (obr. 8). Paalman (2002) ještě doporučuje v rozích jízdárny položit do výšky napříč břevna a tím rohy zakulatit, aby kůň neměl tendenci v ostrém rohu zastavit (obr. 9). Naopak Dillon (2012) používá k vedení koně k vyjíždění rohů asi 1 m vysokou zábranu (tyč). Zprvu nechává koně přebíhat přes břevno na zemi, aby si kůň zvykl na tento postup při vbíhání do uličky a uvolnil se a tento postup zaručuje velmi rychlý postup, pokud se kůň neděsí naháněním, křikem a práskáním biče. Pro skok ve volnosti se staví buď jeden skok (nebo

dvojskok) na každé dlouhé stěně jízdárny, v různé vzdálenosti (Obr. 10). Často se, hlavně ze začátku výcviku, staví i pouze jeden skok na jedné stěně (typ skoku se u autorů lehce liší) (Paalman, 2002; Dillon, 2012).

Obr. 10 – Dráha a rozestavění skoku pro skákání ve volnosti. (Paalman, 2002)

Paalman (2002) používá jako první druh skoku malou proutěnkou a nad ní přírodní bariéru, což údajně koni připomíná prostředí pastvin, kde vyrůstal a nevyleká ho to tolik, jako pestře barevné překážky a kavalety. Jakmile kůň tuto překážku zdolává klidně a uvolněně, tak 6,5 m před ní postaví na sebe dvě kavalety a 3 m před kavalety ještě břevno na zem, aby označovalo doporučené místo odskoku. Ještě udává praktickou radu, že pokud nejsou k dispozici kavalety, tak je možné postavit skok ze zkřížených bariér (lidově „křížek“), který se může použít i u koní, kteří se při skoku tlačí na stěnu. Tento skok je navede na střed překážky. Po zvládnutí této skokové řady se 3,5 m před kavalety postaví opět dvě kavalety na sebe a 3 m před ně břevno pro odskok. Upozorňuje, že uvádí vzdálenosti kratší než v soutěžích, protože tempo v tréninku je o mnoho pomalejší. Překážkovou řadu doporučuje skákat z klusu (200 m/min) nebo z pomalého cvalu (250 m/min) (obr. 11).

Obr. 11 – Postupná stavba skokové řady. (Paalman, 2002)

Dillon (2012) neuvádí konkrétní sestavu skoků ve výcviku, ale adresuje už existující problémy, které jsou pozorovatelné u koně právě v tomto tréninku. Při špatném klenutí nad překážkou doporučuje lonžování nebo stavět koni široký a nízký oxer (tento typ skoku pro tento problém doporučuje i Paalman [2002]). U neopatrného koně volí stavbu nízkých gymnastických překážek (kavalet) s malými rozestupy, dvojskoky na jeden cvalový skok nebo dokonce překážky bez mezískoků (in-outy). Tyto skoky jsou náročnější, a proto to nutí koně se soustředit na jednotlivé skoky a být opatrnější. Dále poznamenává, že pokud kůň skáče dobře ve volnosti, ale má problémy pod jezdcem, je nutné hledat problém v jezdcovi nebo výstroji.

Trenéři i jezdcové mívají snahu předpovídat přirozené nadání mladých koní ke skoku právě podle jejich skákání ve volnosti ještě před obsednutím. Autoři Powers a Harrison (2009) provedli studii jako odpověď na tuto teorii. Ve studii těchto autorů figurovalo 31 netrénovaných koní ve věku tři až pět let s průměrnou kohoutkovou výškou 164,7 cm (s odchylkou 4,5 cm). Mladí koně zdolávali překážku o výšce jednoho metru a šířce půl metru. Koně se rozdělovali do dvou skupin. Skupina "dobří skokani" čítala 18 koní a zdolávala překážku s lehkostí a jednoduše, skupina slabých skokanů obsahovala 13 koní a stále strhávala překážku. Z videozáznamu se určil střed těžiště koně (CG) a karpální a tarzální úhly.

Jen na fázi dopadu bylo například zkoumáno 20 kinematických proměnných. Následná analýza (ANOVA) odhalila výrazné rozdíly mezi skupinami v rychlosti při posledním cvalovém skoku před odskokem i v relativních úhlech karpu při odskoku. Výška CG nad středem překážky byla individuálně velmi proměnlivá, stejně jako úhel CG se zemí při doskoku, ale stále byly výrazné i rozdíly mezi skupinami. Powers a Harrison (2009) došli k závěru, že rychlost a CG proměnné, které rozlišovaly dobré a slabší koně jsou nejpravděpodobněji silně ovlivňováni jezdcem, takže je nepravděpodobné, aby tato data samostatně určovala elitní skokové koně. Avšak data o úhlu v karpech mohou indikovat jasnou přirozenou tendenci mladých koní ve skupině dobrých skokanů držet končetiny tak, aby nezasáhly překážku, tzn. tato data mohou určovat přirozeně dobrý styl skoku ještě před usednutím jezdce na koně.

Studii na podobné téma sestavili i Bobbert et al. (2005), ale zkoušeli koně už v šesti měsících věku a následně v pěti letech s jezdcem. Šestiměsíční koně byli testováni na překážce o výšce 0,6 m. V pěti letech byli koně rozděleni do tří skupin podle výsledků v jednom soutěžním cyklu. První skupina, čítala sedm nejlepších skokanů, kteří neudělali žádnou chybu a na konci překonali 1,5 m vysokou překážku. Druhá skupina, byla skupinou třinácti průměrných koní a třetí skupina o devíti nejhorších skokanech, kteří nezvládli překonat 1,4 m vysokou překážku. Longitudinální (podélná) kinematická data byla dostupná pro všech sedm nejlepších koní a pro šest z devíti nejhorších. Bobbert et al. hodnotili průměrné hodnoty proměnných pro nejlepší koně v porovnání s hodnotami nejhorších – obě skupiny byly porovnávány při skákání přes 1,15 m vysokou překážku. Ve skupině nejlepších koní byly přední končetiny kratší nad skokem díky zvýšené loketní flexi, a zadní končetiny byly nad skokem nataženy více dozadu za tělo (retroflexe). Stejná nadprůměrná technika končetin nad skokem byla u této skupiny nalezena i ve věku šesti měsíců. Ale závěr Bobbert et al. (2005) vyvodili takový, že pokus o predikci skokové kapacity u každého jedince individuálně už v hříběcím věku, podle schopnosti překonat jednotnou překážku, je doslova "přitažený za vlasy" (far-fetched). Ranější a kompetitivnější studie měla tedy stejný výsledek jako studie výše, kterou prováděli Powers a Harrison.

Často se odhaduje i požadovaný styl skoku podle stálosti v tomto pohybovém prvku.

De Godoi et al. (2014) provedli studii, kde se snažili zhodnotit opakování pohybových vzorců při skákání ve volnosti u mladých brazilských sportovních koní ve třech různých obdobích. Hodnotili skoky ve volnosti u 108 mladých koní, což ve výsledku činilo 1067 skoků. Všechna zvířata prošla hodnocením ve třech věkových skupinách (22-25 měsíců, 29-32 měsíců a 36-39 měsíců) a v každé věkové skupině skočil každý jedinec pětkrát přes 0,6 m,

0,8 m a 1,05 m vysoké kolmé skoky. Nakonec byly zvýrazněny anatomické body pouze u 18 koní, skoky byly natočeny a analyzovány softwarem pro analýzu pohybu (Simi Reality Motion Systems). Nejnižší opakování stylu pohybového vzorce bylo zaznamenáno u hodnot pro radiálně metakarpální úhel (úhel radiu - kosti vřetenní a metakarpu - záprstní kosti) ve věku 22-25 měsíců. Nejvyšší hodnoty opakování pohybových vzorců byly zaznamenány u coxofemorálního úhlu (úhel coxy - kyčle a femoru - stehenní kosti) ve věku 36-39 měsíců. Obecně byly zaznamenány hodnoty opakování pohybu nižší v první, nejmladší, věkové skupině ve spojení s nižší překážkou. Vyšší hodnoty opakování se vyskytovaly v posledním hodnocení, u starších zvířat překonávajících vyšší překážku. Nejvyšší hodnoty byly pozorovány u vzorců držení trupu nad skokem. Tato studie tedy dokazuje, že ustálení stylu skoku je postupný proces a nedá se komplexně určit v raném věku. Logicky byly výsledky nejhorší u nejmladších, dvouletých, koní, což může korelovat s „přestavěností“ koně a jeho prozatímním nepřizpůsobením se změnám těžiště a tělesných proporcí. Ale tato studie také naznačuje, že například pozice zadních končetin nad skokem je u tříletých koní už jistější a pozice trupu nad skokem se opakuje nejčastěji – je nejstálejší. Zároveň tato studie ukazuje určitou nesmyslnost v ustálených postupech chovatelů (odhad stylu skoku u hříbat a mladých koní mladších tří let) a to s sebou nese mnoho nových hypotéz, včetně možných vysvětlení pro zjištění v této studii, ale stále je potřeba dalších šetření, aby se tyto ukazatele staly alespoň zdánlivě spolehlivými pro předpověď budoucích vlastností mladého koně.

Wejer et al. (2013) zkoumali schopnost koně se zlepšovat ve skoku ve volnosti. Tuto hypotézu pozorovali na dospělých koních (čtyř až pětiletí) bez sportovních zkušeností. Bylo pozorováno a trénováno sedm teplokrevníků. Celkem byla provedena čtyři pozorování (včetně pořizování videozáznamu) s měsíčním intervalem mezi každým pozorováním, které bylo zaměřeno na lineární a angulární parametry charakterizující odskok, doskok a zvedání končetin nad překážkou. Se všemi koňmi pracoval stejný jezdec pět dní v týdnu, 40 min denně. Parametry byly opět měřeny softwarem pro analýzu video obrazu. Statistická analýza odhalila, že vzdálenost zadních končetin při odskoku a doskoku, zvednutí končetin nad překážkou a úhel baskule (vyklenutí horní linie hlavy, krku a hřbetu koně nad překážkou ve tvaru luku) jsou ovlivnitelné tréninkem.

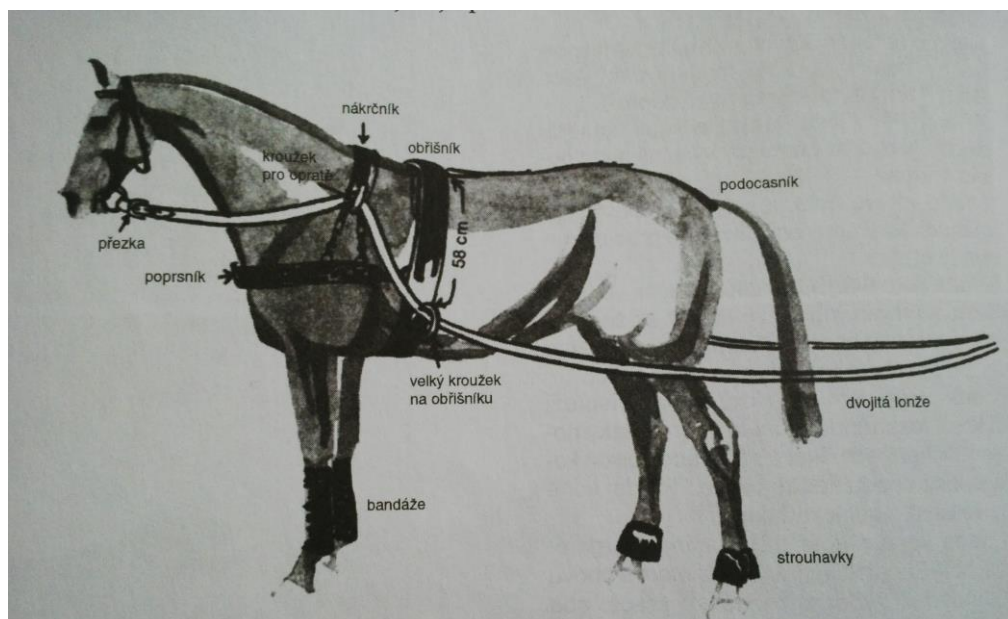
3.3.2 Práce na dvojitě lonži

„Ten, kdo nemá žádné zkušenosti s dvojitou lonží, sotva uvěří, jak neuvěřitelně výchovně působí, je-li správně použita.“ Pape (2008)

Práce na dlouhých otěžích je užitečná, ale, bohužel, vymírající praktika, která ustoupila neodbornosti současných trenérů, jezdců a hlavně nucenému urychlování výcviku mladých sportovních koní.

Pro tuto praktiku jsou používány různé názvy, ať už práce na dvou lonžích, dlouhých otěžích, dvou opratích nebo na dvojitě lonži, všechny tyto názvy nesou stejný význam a smysl, označují stejnou metodu. Při porovnání autorů, kteří používají jiné názvy, se nenachází rozdíl v provedení této práce (ovšem některé osobní preference se vyskytují, ale nemění to nijak smysl tohoto cvičení). Pouze Pape (2008) upozorňuje na detail, že oprat' zde neznamená stejné použití jako oprat' ve spřežení. Uvádí praktický příklad, porovnávající situaci ve voze a dvojitě lonži. Pape (2008) tedy tvrdí, že pokud se požaduje otočení nebo zahnutí s vozem doprava, může kůň, s hlavou postavenou doprava, utéct doleva a vyvolat nebezpečnou situaci. Aby se tomuto nebezpečí zabránilo, musí kočí povolit opratě. Na dvojitě lonži se naopak na pravé straně nikdy povolit nesmí a nehraje žádnou roli, zda se kůň zamotá nebo upadne, je zde nutná trpělivost a kůň přestane. Tento příklad, který autor uvádí, má spíše preventivní a výchovný efekt, ale obecně vzato je možné tento příklad jako ukázkou rozdílnosti použití uvést.

Dillon (2012) je jedním ze skupiny osob, která dnes toto používá při přípravě každého koně a tvrdí, že irští koňští handlíři používají výraz "nasadit koni hubu". Tento postup odůvodňuje naprosto logicky - nezamlouvá se mu myšlenka sedat na koně, kterého nedokáže zastavit. Tvrdí, že je směšné mít jako jedinou pomůcku k zastavení půltunového zvířete, kterému poprvé sedne na hřbet, hlasový pokyn. Právě pokud kůň nechce poslechnout takovou pomůcku, má v záloze udídlo a říká, že pokud se kůň zatím nenaučil, že silnější tlak udidla je pokyn k zastavení, tak se to určitě nenaučí v okamžiku usednutí jezdce na hřbet.

Obr. 12 – Dvojitá lonže s poprsním postrojem. (Pape, 2008)

Výstroj koně pro tuto práci se nikde výrazně neliší, jsou v zásadě dvě možnosti. První, kdy má kůň uzdečku či obnosek, sedlo a dvě opratě. Druhá možnost je spíše pro koně připravované pro zápřež, kdy má kůň poprsní postroj (Obr. 3.12). Je ještě možné použít lonžovací obříšník s kroužky, kterými se opratě vedou. Pape (2008) nabízí jako alternativu polovinu chomoutkového postroje pro dvojspřeží. Dále ještě koni zabandážuje hrudní končetiny a na pánevní končetiny nandá strouhavky, ale to je spíše záležitost osobních preferencí a individuálního přístupu k prevenci úrazu a nijak zásadně to nemění smysl, průběh nebo výsledek tohoto cvičení. Všechny tyto možnosti mají stejný smysl a stejný výsledek, avšak tato kapitola je zaměřena na první možnost, tedy s použitím sedla.

Je mnoho způsobů, jak práci na dlouhých otěžích praktikovat, ale nejlepším je ten nejjednodušší.

Dillon (2012) upřednostňuje takový způsob, kdy koni sváže třmeny pod břichem, vnější otěž vede skrz třmen za zádi do ruky a vnitřní vede třmenem přímo do ruky. Bílek et al. (1957) doporučují přivázat třmeny k podbřišníku a doplňují, že lonžující má úplně stejnou možnost působit na koně jako s normálními otěžemi. Dillon (2012) také upozorňuje, že koně, nezvyklí na dotek otěže na zádi, mohou vykopávat zadníma nohama, dokud si nezvyknou. Hodiny chodí s koněm v kroku, klusu, cvalu, popřípadě couvá, to vše podle schopností a možností koně. Tvrdí, že "za chvíli" bude kůň jistě kráčet na otěžích bez větších problémů a bude schopen měnit ruku, zatímco je stále na vnějším kruhu. Takto bere koně i do terénu, aby si zvykali na setkání s lidmi na kole, s kočárky, ale i na dopravu.

Pape (2008) popisuje navykání koně na tuto praktiku detailněji. Po příchodu na jízdárnu nechá koně klidně stát, postaví se za něj tak daleko, jak lonže či opratě dovolí, zvedne a roztáhne obě ruce a lonží se jemně s největší opatrností dotýká vnějších stran zadních končetin koně. Pokud kůň toto první seznámení zvládá s klidem, radí Pape (2008) ustoupit doleva a položit pravou lonž ze strany na stehno, když toto nevyvolá bouřlivou reakci, přechází se na druhou stranu a opakuje stejný postup zprava. Na obou stranách se pracuje až do úplného uklidnění koně. Když je kůň neklidný, nervózní, vykopává nebo se snaží utéct, doporučuje autor nechat koně „vyřádit se“ na velkém kruhu na levou ruku, kdy vedoucí lonží je ta vnitřní. Ještě doplňuje, že může dojít k zachycení vnější lonže pod ocasem koně, ale nemělo by to vadit, pouze upozorňuje, že by se za lonž nemělo trhat. Doporučuje povolit tah, zůstat na kruhu, protože toto není chvíle, kdy by se měl mladý kůň usměřňovat a seznamovat s prací, na to bude vhodný čas, až se uklidní sám. Uvádí, že nejhorší případ je, když kůň zběsile běhá dokola a vykopává, ale dodává, že to nikdy netrvá déle než 15 minut, následně se kůň zbaví přebytečné energie, uvědomí si, že mu tato reakce nic nepřinesla a je prostor pro další seznamování s touto praktikou. Při každém novém rozrušení koně autor zdůrazňuje, že je nutné chodit v kroku, dokud se kůň zcela neuklidní. Tím se dosáhne toho, že kůň bude vždy končit práci s příjemnou vzpomínkou a to dělá koně přístupnějším a ochotnějším k další práci.

Pokud kůň při tomto výcviku nevypadává z kruhu, udávají Bílek et al. (1957) použití výhodného druhého způsobu vedení lonží, při kterém vnitřní oprat' vede stejně, jak bylo zmíněno výše, ale vnější oprat' se provlékne vnějším spuštěným třmenem a pod břichem prochází do ruky lonžéra.

Roberts (2005), překvapivě, používá práci na dlouhé oprati také, ale provádí ji v kruhové ohradě. Nastrojení koně je stejné – uzdečka (Autor používá konkrétně „dvojitou ohlávku“ (dually halter) – jedná se o pravenou přiléhající ohlávku a přes ni je nasazena uzdečka), sedlo a třmeny svázané pod břichem (jediným rozdílem je detail, že třmeny nesvazuje pod břichem provázkem, ale používá další třmenový řemen, který provlékne jedním třmenem, oba konce řemenu zkroutí a zapne v druhém třmenu). Avšak při vedení opratí od ohlávky či uzdečky nastává zprvu ne tak výrazný, ale při dalším zamyšlení zásadní rozdíl. Klasičtí evropští autoři vedou vnější oprat' kolem zadě koně, později je možno pod břichem, jak bylo uvedeno výše. Roberts (2005) tedy vede vnitřní oprat' od uzdečky či ohlávky třmenem přímo do ruky, ale vnější otež vede od uzdečky třmenem a přes sedlo do ruky. Tím se eliminuje bouřlivá reakce některých koní na dotek opratě na stehnech, což může být výhoda u čistě jezdeckých koní, kteří se nebudou připravovat pro zápřež (kde je přijetí doteků

postrojů na hleznech, zádi, apod. zásadní). Roberts (2005) ještě nechává po každé výcvikové proceduře koně chvíli stát a uvolnit se, poté koně nechat udělat pár kroků vzad. Doporučuje toto „zacouvání“ naučit koně po všech cvičeních, protože se tím koni vštěpuje do mysli potřeba se uvolnit po každém cviku. Kůň, který zvládá otáčení, pracuje podle pokynů lonžéra v kroku, klusu i cvalu a zvládne pracovat uvolněně, je podle Robertse (2005) v tomto okamžiku připraven na jezdce.

Pape (2008) ještě dodává, že nátlak - pokud je nutný k dosažení poslušnosti, proti kterému se žádný kůň nemůže bránit – je jádrem celé věci. Každý kůň si podle Papeho (2008) okamžitě uvědomí, co je důvodem tohoto nátlaku. Dále uvádí, že tato metoda se nemůže rovnat s žádnou jinou, protože jasnějšího nic není. Doslova říká: „Jestliže kůň prožije nepříjemnosti, nátlak a bolest, tak si to zavínil sám.“

3.3.3 Remontní výcvik – výcvik pod sedlem

Bílek et al. (1957) definují remontu jako mladého koně (hřebce, klisnu či valacha), který přichází do počáteční práce pod sedlem nebo ve voze. Výcvik remonty začíná okamžikem jejího příchodu do stáje.

Dobeš et al. (1977) uvádí, že mladého koně je nutné zvykat na nezvyklé sedláni a hmotnost jezdce. Nejen, že už samotný pocit z živé váhy na hřbetě je kůň strnulý a nervózní, ale klade to nové požadavky na jeho kostru a svalstvo, konkrétně hřbetní, krční a břišní.

Obsedání – první nasednutí jezdce

Po úspěšném zvládnutí práce na lonži, popř. na dvou opratích, přichází čas na samotné obsednutí.

Paalman (2002) uvádí, že s obsednutím syrového koně by se mělo začínat na jaře. Pokud strávil zimu na pastvině, je uvolněný, má většinou malou výdrž a není tlustý. Toto představuje výrazné usnadnění práce, protože kůň není tak vzdorovitý jako v létě nebo na podzim. Podle Paalmana (2002) je velkou chybou koně ve stáji nejprve vykrmit, pak nasedlat a lonžovat. Čím je mladý kůň silnější a energický díky jádru, tím je větší šance, že bude při prvním sedláni nebo nasedání jezdce kozlovat a to zvyšuje riziko zranění.

Nasazování uzdečky

Dobeš et al. (1977) popisují součásti uzdečky, která sestává z ohlávky, která má nátylník, čelenku, dvě rozepínací lícnice a nánosík, který je u mladých koní možno zapnout pod udidlem. Dále se řemen nátylníku rozdvouje v podhrdelník, který má na jednom konci přezku a na druhém zápinku. Jako používaná udidla jmenuje stihlové, lomené s kroužky nebo s roubíky či olivami. Do kroužků udidla se zapíná otěž. Beran (2009) nejprve navyká koně na sedlo a až poté na uždění, ale ostatní autoři volí opačný postup, tzn. nejprve uždění, poté sedláni.

Paalman (2002) doporučuje při prvním přibližování se k mladému koni (hlavně bojácnému, který si nechce nechat sáhnout na hlavu nebo neznámému) z boku, ke kohoutku, nikdy ne zepředu směrem k hlavě. Samozřejmostí je klidné promlouvání polohlasem a pomalé přistupování ke koni krok po kroku. Následuje pomalé a jemné poklepání na krk, pravou rukou se položí okolo krku otěže, které se následně drží rukou levou. Poté otěže podrží pomocník a cvičitel se pokusí nasadit uzdečku na hlavu. Zdůrazňuje zvláště opatrné jednání

při zapínání uzdečky, protože pohyby okolo hlavy koně jsou pro něj velmi nezvyklé a mohou ho snadno vyděsit.

Dobeš et al. (1977) doporučují přehodit koni kolem krku otěže, za účelem redukce zbytečných dotyků uší. Následně je kůň uchopen za kštici hřívky, levou rukou mu je otevřena huba za současného přidržování palcem pravé ruky za nátylník a následného navléknutí uzdečky. Při navlékání uzdečky je levou rukou zasunuto udidlo do huby. Po nauzdění je zapnut podhrdelník, popř. nánosník. Beran (2009) velmi důrazně upozorňuje, aby byla huba koně při vkládání udidla otevřena dostatečně. Udidlem nikdy nesmí být tlačeno na přední zuby.

Na určení délky podhrdelníku mají Dobeš et al. (1977) jednoduchou radu. Mezi řemen a hrdlo koně se musí vejít sevřená pěst. Nánosník zase musí být tak dlouhý, aby kůň mohl pohodlně otevřít hubu a to i v tom případě, že je zapnut pod udidlem. Beran (2009) upřesňuje, že nánosník musí být volnější a ne příliš nízko, aby dovoval koni volně dýchat. Dále Dobeš et al. (1977) uvádí trik na prověření délky lícnic. Doporučuje postavit jezdce čelem ke koni a pomocník zatáhne oběma otěžemi vzad a mírně vzhůru, stejně jako když v sedle působí jezdec. Jestliže odstupují lícnice od lící koně víc než na tloušťku jednoho prstu, jsou dlouhé a je nutné zkrácení.

Dále se Paalman (2002) i Dobeš et al. (1977) detailněji věnují problémům při uzdění. Jako první uvádějí, když kůň nechce otevřít hubu pro vložení udidla. Paalman (2002) doporučuje lest, kdy má v levé ruce před udidlem trochu ovsy, mrkev, či jiný pamlsek (a poznamenává, že správný cvičitel má po kapsách vždy nějaký pamlsek) a kůň si společně s udidlem vezme do huby i tento pamlsek. Dobeš et al. (1977) mají na tento problém daleko jednodušší řešení, kdy ukazováček levé ruky zatlačí na bezzubou část dásně koně. Další, pravděpodobně největší, problém činí přetahování uzdečky přes uši. I na tento problém má Paalman (2002) zkušenou radu. Odepne čelenku a udidlo z levé lícnice, pak uchopí levou rukou levou lícnici, pravou rukou nátylník, který posouvá od kohoutku přes hřívku střídavě zprava doleva a naopak. Pomalu zvedá hlavovou část směrem k uším a levou rukou vsune udidlo do huby a pravou rukou drží zbytek uzdečky okolo krku. Takto posune nátylník na své místo a zapne levou lícnici. Tímto postupem se pracuje zezadu dopředu a není nutné přetahovat žádnou část přes oči a uši. S postupným cvičením tohoto návodu, je dále možné posunout čelenku vpravo k nátylníku a přidržovat ji při zapínání lícnice, jinak se nic nemění.

Oduzdění má podle Dobeše et al. (1977) začínat sejmutím otěží přes hlavu koně a jejich přehozením přes levé předloktí. Poté je rozepnut podhrdelník, u nánosníku zapnutého pod

udidlem se rozepne nánosník. Pravá ruka je podsunuta pod nátylník zezadu, levou rukou je nátylník stáhnut koni přes uši a ohlávka je sejmuta z hlavy.

Rozepínání uzdečky podle Paalmana (2002) vyžaduje stejnou opatrnost jako její nasazování, pouze při vyjímání udidla je nutné počkat, až kůň otevře hubu a udidlo samo vyklouzne.

Sedláni

Dobeš et al. (1977) ještě před samotným sedláním upozorňují na rozdíly mezi podbřišníky a obřišníky. Podbřišníky jsou na obou koncích zakončeny přezkami, kterými se zapínají do sedlových zápinek (řemenů). Obřišníky mají na jedné straně zápiniky (řemeny) a na druhé přezky a slouží k upevnění příkrývky na neosedlaného koně.

Paalman (2002) doporučuje jako místo prvního sedláni box koně, tedy prostředí, které je koni známé. Na této skutečnosti se s ním shodují i Dobeš et al. (1977). Paalman (2002) podotýká, že je samozřejmostí, že box musí být dost prostorný. Naopak Beran (2009) upřednostňuje krytou halu, protože tam je možné vést koně dopředu bez omezení malým prostorem boxu a je vždy prostor uskočit z cesty, pokud by došlo k neočekávané bouřlivé reakci koně. Pro začátek Paalman (2002) doporučuje pod sedlo dávat silnou vlněnou podsedlovou dečku, která hřeje zádové svalstvo a při jízdě je měkká pro záda i žebra, protože mnoho koní při obsedání kozluje z toho důvodu, že je sedlo tlačí na nevypracované zádové svaly a podbřišník stahuje hrudník, čímž brání dýchání. Před položením sedla ještě Dobeš et al. (1977) radí uhladit dlaní srst na hřbetě. Paalman (2002) doporučuje několikrát položit a sundat podsedlovou dečku z obou stran a se stupňující se rázností. Pokud toto kůň zvládá, přichází čas pro první položení sedla. Ještě před položením sedla je nutné ujištění, že sedlající osoba drží sedlo dosti pevně a podbřišník je správně umístěn, aby nespádl ze sedla a neklepl koně do předních končetin, což by mohlo způsobit velmi bouřlivou reakci. Beran (2009) upozorňuje, že je nutností se ujistit, že jsou třmeny vytaženy a drží na svém místě, aby nesjely dolů při seznamování koně se sedlem. Dušek et al. (2011) doporučují odstranit třmeny úplně. Dobeš et al. (1977) poznamenávají, že sedlo se pokládá lehce nad kohoutek a několikrát se jím přejede vzad, aniž by tento zpětný pohyb naježil chlupy na hřbetě. Následně se uloží sedlo asi do třetiny až poloviny kohoutku (podle jeho výšky a délky) a jezdec se přesvědčí, zda sedí rovně na obou stranách. Ještě před položením nechávají Beran (2009) i Dušek et al. (2011) koně sedlo očichat. Beran (2009) poté nese sedlo podél plece koně, jemně ho spustí na hřbet a zase ho sejme. Poznamenává, že po dobu této procedury musí kůň klidně stát. U citlivých koní tento postup opakuje několik dní. Dále Paalman (2002) poznamenává, že každý jezdec

zná nafukování u starších koní, kdy je nutné sedlo ještě dotáhnout, mladí koně ještě tuto praktiku neznají. Podbřišník začnou cítit až po pár krocích a tehdy začínají kozlovat. Z tohoto důvodu je Paalmanem (2002) doporučeno použít elastický podbřišník a volnější zapnutí. Beran (2009) zapíná nejprve přední zápinku podbřišníku, protože zadní zápinka bývá koni nepříjemnější. Dobeš et al. (1977) poskytují konkrétnější radu, jak má být podbřišník zapnutý. Mezi podbřišník a tělo koně by mělo být možné zasunout čtyři prsty. Pro jistotu, že sedlo zůstane na správném místě (pohyblivé sedlo je srovnatelně nebezpečné jako příliš dotažené), postrojí se kůň, podle Paalamana (2002) ještě poprsníkem. Poté se nechá kůň stát přibližně tři čtvrtě hodiny v boxe, aby si zvykl na uzdečku i sedlo. Beran (2009) používá u zapínání podbřišníku pomocníka, který spustí podbřišník, podá ho cvičiteli pod břichem a zapne. Paalman (2002) ještě radí používat staré sedlo i uzdečku, protože se mladý kůň určitě začne drbat o stěnu. Poté se sedlo přitáhne o jednu až dvě dírky. Beran (2009) radí, aby nejprve cvičitel koně vedl několik kroků, zastavil a až poté dotáhl podbřišník. Tento postup se opakuje, dokud sedlo neseďí skutečně pevně. Ještě dodává, že je samozřejmostí promlouvání na koně klidným hlasem během celé této procedury.

Při odsedlávání zdůrazňuje Paalman (2002) potřebu opatrnosti s podbřišníkem, protože pokud spadne a klepne koně do pravé nohy, tak se kůň vyleká, uskočí a sedlo pravděpodobně shodí. Proto doporučuje pád podbřišníku zastavit levou nohou. Dobeš et al. (1977) konkrétněji popisují jako první krok vytáhnutí třmenů po třmenovém řemeni nahoru, poté je rozepnut podbřišník a přehozen přes sedlo a nakonec se stáhne celé sedlo dolů. Nasedlání a odsedlání opakuje Paalman (2002) týden, třikrát denně, ještě předtím, než na koně sedne. V tomto „přípravném“ týdnu zvyká koně i na velikost jezdce stavěním se na podstavec vedle koně. Tvrdí, že při usednutí na mladého koně se kůň nepoleká tolik váhy, jako velikosti jezdce. Když si kůň zvykne na promlouvání ze stran a shora je čas přejít k uvykání na hmotnost jezdce na hřbetě. Zatímco pomocník přidrží koně, jezdec se položí přes sedlo. Samozřejmostí musí být klid a uvolněnost koně a stále příjemné promlouvání jezdce, včetně poklepávání po krku a plecích k odvedení pozornosti od váhy jezdce. Následně se provede kůň po boxe, přičemž jezdec i pomocník na koně neustále promlouvají a poklepávají ho. Pokud je kůň klidný, zvedne jezdec nepozorovaně pravou nohu, přehodí ji přes záď a vklouzne do sedla bez použití třmenů.

Jahoda (1926) naopak zdůrazňuje, že nasedat se nikdy nemá v blízkosti stáje a před prvním nasednutím na jízdárně koně ještě čtvrt až půl hodiny vodí koně v koku a klusu, aby uvolnil svalstvo, hlavně svaly hřbetu. Poté pomocník koně drží a nasedne, pokud je kůň klidný, doporučuje, aby ho pomocník odměnil ovsem. Poté je vhodné, pokud ho pomocník

pár kroků vede, následně je ideální jet za zkušeným vedoucím koněm. Dále velmi důrazně připomíná, že nejdůležitější je při případných nepříjemnostech zůstat pánem situace a za žádných okolností se nenechat shodit.

Paalman (2002) doporučuje koně dva měsíce zvykat na uzdění, sedlo, váhu jezdce a provádět po boxe, teprve potom se s koněm vyjede z boxu, ideálně do kryté haly. Během těchto dvou měsíců se kůň denně půl hodiny lonžuje se chambonem a příležitostně pracuje na ruce.

Popis nasedání podle Paalmana (2002):

1. Jezdec uchopí otěže tak, jak je třeba. Pravá otěž je kratší než levá, takže krk a hlava koně jsou pootočeny mírně doprava. Jestliže kůň zkouší vykročit nebo se otáčet, musí se zadkem přizpůsobit jezdci. Tomu zamezíme, když přitáhneme více levou otěž.
2. Když jezdec přehoupne pravou nohou přes hřbet koně, musí se nejprve přidržet koleny. Aniž by dosedl do sedla, dá nohy do třmenů.
3. V této pozici - s pevným uzavřením kolen v lehkém sedu - začne jezdit.
4. Teprve po několika krocích dosedne opatrně do sedla. Takto nese kůň jezdceovu váhu během prvních kroků pouze na pleci, nikoliv na hřbetu.

Záliš (2013b) má na zvykání koně na nasedání jezdce úplně odlišný náhled i taktiku. Vysvětluje, že často je uváděna jako důvod nevole koně k nasednutí jezdce atavistická zkušenost s velkou šelmou, která na koně útočila ze stromu, ale autor sám nepovažuje tuto verzi za pravdivou. Naopak se uspokojuje se skutečností, že se zvířata vztyčují za účelem být vyšší než soupeř. Nasednutím jezdec porušuje osobní prostor (intimní zónu) koně a označuje to za etologicky nezdvořilé až nepřijatelné, nehledě na snahu jezdce tyčít se nad koněm, kterou označuje za provokující. Pokud kůň nedostal dost času pochopit a smířit se s tímto dějem, instinktivně protestuje proti snižování své sociální prestiže. Proto Záliš (2013b) doporučuje děj rozdělit do fází, aby nebyl pro koně tak nápadně ponižující a jednotlivé momenty překonávat pomocí důvěry koně v člověka. Vysvětluje, že cílem přeci je zachování vysoké mínění koně o sobě samém a vnímání tyčící se postavy nad sebou kůň změnil od vrozeného etologického předpisu. Není cílem koně zkrotit, ale přesvědčit, že přesně takové úmysly jezdec má.

Postup zvykání koně na výšku jezdce popisuje Záliš (2013b) pomocí příkladu své vlastní zkušenosti. Autor měl k dispozici celý lot remont, proto mohl výhodně použít stádový

puď. Vyvedl remontu ze stáje, zavřel za sebou dveře a tím oddělil remontu od zbytku stáda. Remontu postavil hlavou ke dveřím, za kterými byl zbytek koní ze skupiny. Vedle remonty postavil židli, a když tento nový předmět kůň snášel klidně, vylezl na židli. Když koně nerozrušovala ani přítomnost člověka krčícího se na židli, tak se pomalu postavil, vztyčil se nad koněm v jeho těsné blízkosti. Pokud i tuto pozici jezdce kůň akceptoval, pomalu přes koně přenesl nohu a velmi zlehka se posadil do sedla. Sed Záliš (2013b) popisuje jako velmi nejistý, ale hlavně úplně pasivní. Po uplynutí několika desítek sekund pomalu sklouznul z koně. Upřesňuje, že koně nikdo fyzicky nedržel, byl pouze psychologicky držen stádem za dveřmi a otázkou, kdy bude moci konečně zpátky. Po několika dnech údajně mohl s remontou bez incidentu projít na ruce známý okruh, kdy zhruba v jeho polovině, kdy byl čas se vrátit do stáje, nasedl tímto způsobem (např. ze silničního patníku) a mohl se, s nasedlaným, nauzděným koněm s třmenovým řemenem kolem krku, nechat v kroku donést domů. Ještě upozorňuje, že z této nezvyklé zátěže bude druhý den remonta unavená, pravděpodobně s bolestí svalů, proto je vhodné počkat, že tato únava odezní.

Beran (2009) při prvním nasednutí dává přes uzdečku obnosek, ke kterému je připnuta lonž a drží ji pomocník, který ji musí držet velmi pevně. Pomocník držící lonži je velmi důležitým článkem tohoto procesu, protože má na starosti ovládnutí koně. Beran (2009) po prvním nasednutí nenechává koně vést jezdce, ale lonžérem, aby si kůň zvykal na narušenou rovnováhu vlivem váhy jezdce. Jezdec se dotýká krku, břicha, hřbetu a zadě koně, pokud tyto dotyky zvládá kůň dobře, může jezdec vložit jednu nohu do třmenu, přenést váhu na tuto nohu, vytáhnout se nahoru a zase se pomalu spustit. Pokud je kůň při příštím pokusu klidný, může jezdec opatrně přenést nohu přes záď a vklouznout do sedla. V této chvíli je nutné vyčkávat, aby kůň měl dostatek času si uvědomit, co se děje. Poté jezdec pomalu sklouzne z koně. Zde je nutné se vyvarovat energickým pohybům, či dokonce seskakování – koně to vždy vyleká a naruší celý tento proces. Tento postup se opakuje několik dní, aby se kůň vyrovnal s procesem nasedání a sesedání.

U sesedání popisuje Paalman (2002) jako první krok převzetí otěží do jezdcovy levé ruky (pravá otěž je lehce kratší, takže hlava a krk jsou pootočeny lehce doprava). Poté se jezdec uchopí oběma rukama přední rozsochy, mírně zakloní horní polovinu trupu a při tom švihne nohama dozadu, čímž je vyndá ze třmenů a poté se předkloní směrem ke krku koně. Poté se jezdec oběma rukama opře, kmitne nohama dozadu nad záď koně a doskočí vedle koně. Toto sesedání označuje jako nejen pohodlné, ale i bezpečné.

Dále Paalman (2002) poskytuje detailnější popis a rady při častých problémech během nasedání a sesedání. První zásadou je stále učit koně stát klidně, to je prevencí pro častý neduh koní v dospělosti – neklidné stání nebo dokonce pobíhání při nasedání a sesedání.

Paalman (2002) ve shodě s Jahodou (1926) tvrdí, že jezdec musí před nasednutím zkontrolovat, zda má kůň všechny čtyři nohy pravidelně pod sebou, aby se kůň s nasedajícím jezdcem vyvážil a koni to nenarušilo rovnováhu. Dalším důvodem, proč koně klidně nestojí při nasedání podle Paalmana (2002), může být těžké a nepříjemné dosednutí jezdce do sedla, nebo ještě hůře, dozadu na bedra. Dalším problémem bývá couvání při nasedání, což mívá za příčinu strach. Proto Paalman (2002) radí nechat koně couvat, pokud začne, sám se po chvíli uklidní. Toto se může podpořit ještě pobídnutím k dalšímu couvání, což zkazí koni chuť provádět tento nepřirozený pohyb.

Beran (2009) vodí koně několik dní na lonži. Až když je bezpečné vodění koně s jezdcem, začne lonžovat na kruhu, kde pracuje v klusu, následně i ve cvalu. V tomto období zůstává jezdec vždy pasivní.

Po zvládnutí těchto postupů začíná samotný remontní výcvik pod sedlem.

Remontní výcvik

„Vycvičiti plně mladého koně pod sedlo je uměním, vyžaduje dlouholetého, jak teoretického, tak praktického výcviku a nedá se z knihy naučiti.“ Jahoda, 1926

Dušek et al. (2011) hned na začátku udávají, že první lekce koně pod jezdcem by neměly trvat déle než 20 minut, kvůli přetěžování koně. Pokud kůň chodí pod jezdcem klidně, je možno jej zařadit do oddělení remon, kdy v čele jde starší kůň. Dušek et al. (2011) tvrdí, že se osvědčilo, pokud v oddělení byli i další starší koně. Starší koně v oddělení remon uklidňují nervóznější koně a zvyšují chodivost flegmatictějších koní. Podle Duška et al. (2011) je cílem uvolněný kůň chodící na dlouhé otěži s nataženým krkem. Dobeš et al. (1977) i Záliš (2013b) odůvodňují toto žádané nesení (snížení a prodloužení krku, posunutí nosu kupředu) shodně tím, že to napomáhá usnadnění nesení váhy pro mladého koně, který ještě není plně vyrovnán s váhou jezdce. Záliš (2013b) vysvětluje, že když kůň zaujme toto držení těla, zpomalí a zvýrazní frekvenci kroků, právě v této chvíli se objeví první náznaky kadence. Podle Duška et al. (2011), Záliše (2013b) i Dobeše et al. (1977) by se měl jezdec snažit více napomoci tomuto vyrovnávání ještě povolením otěže a posunutím těžiště blíže k těžišti koně, proto jezdí v klusu lehkým klusem a ve cvalu v lehkém (stehenním) sedu. Beran (2009) ještě poskytuje několik poznámek k lehkému klusu. V první řadě upozorňuje, že v lehkém klusu se nevysedává pouze motoricky vzhůru a zpět, ale jezdec se musí přizpůsobovat rytmu koně.

Dále by si měl jezdec dát pozor, aby se při vysednutí nezvedala pata – pohyb má vycházet spíše z kolena. U mladého koně, který nese váhu na předku, by i jezdec měl při vysedání mířit lehce vpřed (ale se stále rovnými zády), což je zárukou, že jezdec nezůstane za pohybem. A konečně, jezdec by měl dosedat do sedla velmi lehce, aby mohl hned zase vysednout a tím nezatěžovat hřbet koně zbytečně dlouho (tzv. „nesedět koni v zádech“).

Záliš (2013b) upozorňuje, že v prvním půl roce výcviku nesmí jezdec jezdit koně v kroku na otěži, pouze s volnou, později dlouhou, otěží. Při nesprávné práci v kroku nastávají poruchy taktu. Dušek et al. (2011) udávají, že remonta nezvyklá na posunutí svého těžiště chodí strnule s napjatými krčními i hřbetními svaly. Dobeš et al. (1977) tvrdí, že výcvik zaměřený na celkové uvolnění koně je základem pro další rozvoj, proto se s mladými koňmi systematicky pracuje v terénu a na kavaletách časně, na začátku výcviku. Kavaletovou práci a překračování břevna položených na zemi doporučuje i Záliš (2013b) a označuje ji jako vítanou posilu záměru nechat koně snížit šíji, vytáhnout hlavu „dopředu a dolů“ a vyklenout hřbet. Dušek et al. (2011) dodávají, že je vhodné často měnit ruch, chody i směr při práci. Zanedbáním cviků pro uvolnění ztrácejí podle Dobeše et al. (1977) sílu a pružnost a pro takového koně je pak těžké snížení krku a správné klenutí hřbetu. Pokud kůň není naučen na toto držení těla a chodí tedy s propadlým hřbetem, „obráceným“ krkem, je-li vzpřimován předčasně, aniž při tom jde s podsazenou zádí, dostal podle Dobeše et al. (1977) a Duška et al. (2011), nejhorší základ k příježdění. Praktickým postupem a prostředky vedoucí k uvolnění jsou podle Dobeše et al. (1977) výcvik v houfu a ve dvojicích, později, když koně jdou ochotně kupředu, může probíhat výcvik jednotlivě. Beran (2009) naopak popisuje výcvik pouze individuální, s jedním koněm. Zde je patrný historický rozdíl, kdy v dřívějším armádním jezdeckví se často využívalo hromadného ježdění (i z důvodů nutnosti výcviku velkého počtu koní pro armádu, kde by individuální výcvik po jednom nemohl pokrýt potřebu koní) a nyní, kdy se každý kůň bere individuálně, což má pravděpodobně za původ přípravu zejména sportovní, kde pracuje kůň osamoceně a nelze využít jistoty stáda.

První pomůckou, na kterou si musí kůň zvyknout je, podle Dobeše et al. (1977), pomůcka holeněmi – pomůcka pobízející v pohybu kupředu. Bílek et al. (1957) udávají jako první pomůcku k holeni i pomůcku sedem. Dobeš et al. (1977) i Bílek et al. (1957) se shodují, že při poslušání této pomůcky jde kůň energicky kupředu díky silnému odrazu zádě a přichází na otěž, hledá jemnou oporu v udidle, což má za následek správnou činnost zádě. Beran (2009) doporučuje pomoc lonžéra, který může jít za jezdcem a jako pobídku do vyššího ruchu zvednout bič, či mlasknout jazykem. Při každém takovém zrychlení jezdec přiloží

holeň, aby si kůň tuto pomůcku spojil právě s tímto pohybem a lonžér postupně snižuje svůj vliv, až kůň pochopí tento systém.

Dále je na místě koně zvykat na význam otěží. Dobeš et al. (1977) udávají, že do pomalejšího chodu se přechází jemným zatažením otěží beze změny sedu (zaujímá tedy stále lehký sed). Až po přechodu do kroku přechází jezdec do plného sedu. Beran (2009) má i pro naučení koně na pochopení funkce otěží detailnější popis. Doporučuje k tomuto postupu pomoc lonžéra. Jezdec lehce přitáhne otěže a lonžér zastaví koně způsobem, na který je kůň zvyklý. Postupně se vliv lonžéra s každým pokusem více a více omezuje, až kůň pochopí, že takový zásah otěže má smysl zastavení. Autorka upozorňuje, že by jezdec neměl za žádných okolností očekávat, že kůň povolí ve vaz. Každá manipulace s udidlem v hubě koně a krkem by vedla k blokování přirozeného dopředného pohybu. Nejprve se kůň musí naučit pohybovat v rovnováze pod jezdcem a pohybovat vpřed bez nutnosti nátlaku, proto potřebuje volný krk. Dále potřebuje, opakováním postupů popsaných výše, pochopit pobízející a omezující pomůcky, proto by nedávalo koni smysl, kdyby hned zpočátku pracovaly tyto pobídky „proti sobě“.

Autoři (Bílek et al., 1957; Dobeš et al., 1977) shodně doporučují práci ve cvalu, ať už individuálně či v oddělení. Bílek et al. (1957) upřesňují, že cval je v tomto období regulátorem krku a pomáhá správnému nesení hřbetu. U temperamentních koní s obráceným krkem přináší uklidnění a snížení krku, u koní s nízkým krkem se vzpříímí a jejich krk se natáhne dopředu. Dobeš et al. (1977) mají podobný názor a dodává, že cval je ideální trénovat v měkkém, rovném terénu za starším koněm. Beran (2009) udává, že práce ve cvalu by se u koní se silnou tělesnou stavbou a u koní s problémovým temperamentem měla odložit na pozdější dobu. U takových koní je podle Beran (2009) lepší počkat na dosažení jistého stupně poslušnosti vůči pomůckám holení i otěžemi a také na to, až se kůň naučí dobře balancovat v kroku a klusu.

Dobeš et al. (1977) tvrdí, že nacvávání provádí jezdec z klusu, pobízením do rychlejšího ruchu, až přejde do cvalu. Podle Dobeše et al. (1977) je zatím lhostejné, na kterou nohu cválá a první cvalové sekce nemají trvat déle než tři minuty. Naopak Beran (2009) uvádí, že do kontracvalu zaskočí kůň, který je ohnutý ve vaz a/nebo přistaven dovnitř. Připomíná, že ve volnosti koně zaskakují do cvalu s hlavou vytočenou vně, proto doporučuje se tohoto přirozeného způsobu držet a od začátku koně učit cválat na správnou nohu. Nacvávání Beran (2009) provádí stejně jako Dobeš et al. (1977), pouze při pobízení do živějšího klusu až do nacvávání posune vnější holeň dozadu (jako při správné pobídce k zaskočení do cvalu), aby si tuto polohu vnější holeně spojoval s cvalem.

Autory bylo už výše zmíněno, že pohyb má jít od zádě energicky, což je spuštěno holení. Tento pohyb pomůže koni přijít na otěž a hledat oporu udidla, což je začátkem úspěšného hledání přilnutí. Dobeš et al. (1977) a Bílek et al. (1957) opět shodně upozorňují, že toto přilnutí nesmí být výsledkem tahání otěží zpět nebo příliš rychlého chodu. Bílek et al. (1957) vysvětlují, že správné přilnutí musí být výsledkem dobře vyvinutého posunu zádi, kterého jezdec dosáhne ježděním dopředu v dobrém tempu při výše zmiňovaném držení koňského těla. Podle Dobeše et al. (1977) je správně, dává-li toto přilnutí jezdci pocit měkkého, jistého a stálého spojení mezi jeho rukou a hubou koně. Chod má být prostorný a pravidelný, kůň by se měl nechat spíše pobízet, protože kůň, který se „pokládá“ do otěží vleče zád' a ztrácí pravidelnost v chodu. Bílek et al. (1957) z těchto informací shrnují definici přilnutí jako tlak koňské huby, který se přenáší prostřednictvím otěží do rukou jezdce. Pokud tento tlak koňské huby do rukou odpovídá zhruba 0,5 kg, označuje toto přilnutí za normální. Menší tlak označují Bílek et al. (1957) jako jemné přilnutí, které se má zesílit ježděním v dobrém tempu, a větší tlak jako silné, které může přecházet až v přilnutí tvrdé, toto přilnutí se má zeslabit střídavým povolováním otěží, měněním ruchu a prací na kruhu. Záliš (2013b) dodává, že jezdit na kruhu se s koněm má nejdříve půl roku od začátku remontního výcviku.

Záliš (2013b) připomíná, že v prvních šesti měsících remontního výcviku se má s koněm pracovat majoritně na rovných liniích. K udržení rovné linie v terénu využívá cest, které koně přirozeně vedou, a na jízdárně využívá stěn jízdárny, o kterou lze koně mentálně „opřít“. Záliš (2013b) ještě upozorňuje, že kůň je užší v ramenou než v kyčlích, proto při opření o stěnu se ve skutečnosti zdá, že kůň jde zádí ven kvůli tomuto rozdílu průměrů. Toto vysvětlení potvrzují i Bílek et al. (1957). Záliš (2013b) tvrdí, že tato křivost je správná, pro skutečné narovnání koně ještě nepřišel čas.

Dále pak autoři zmiňují přirozenou křivost koně (tělo koně není rovné, ale lehce vyklenuté na jednu stranu). Zajímavostí je, že jsou různá vysvětlení původu této křivosti. Podle Bílka et al. (1957) je způsobena polohou hříbete v těle matky. Hříbě si poté nese tuto stranovou křivost po celý život. Tato křivost způsobuje také určité ztuhnutí, popř. horší ohebnost na straně, na kterou se klene jeho tělo a podle Bílka et al. (1957) nepůsobí posuvná síla zádě přímo na střed předku těla. Beran (2009) vyzorovala, že kůň je topornější na stranu, na kterou mu padá hřívá.

Náprava této křivosti přichází po navyknutí koně na přilnutí. Tuto křivost podle Bílka et al. (1957) odstraní jezdec právě v tomto období tím, že staví koně vedením obou otěží. Dále Bílek et al. (1957) uvádí příklad tohoto řešení. Při větší aktivitě na levou stranu jde předek koně stále doprava před zád', pravou holení jezdec zamezuje vypadávaní zádi doprava. Kůň se

začne postupně opírat do pravé otěže o to více, o co levá otěž povolí až do stejnoměrného vyrovnání. Dobeš et al. (1977) uvádí shodný příklad i proces nápravy. Tato činnost vede ke srovnání koně.

Po zvládnutí přilnutí i srovnání mladým koněm přichází čas na prostupnost. Té je podle Dobeše et al. (1977) dosaženo další prací na již zmíněném přilnutí, srovnání, dále na uvolnění a přivedení na pomůcky. Dobeš et al. (1977) udávají, že u koně, který tuto práci zvládá, se pak posuvná síla zádě přenáší pružným hřbetem a krkem na ruku jezdce. To se projevuje měkkým a stejným přilnutím na obou stranách. Působení otěží potom prochází celým tělem a končí působením na zádě koně. Vydrží-li ruka v klidu a zachytí-li tak posuvnou sílu zádě (bez tahání otěže zpět), vrací se, podle Dobeše et al. (1977), energie od udidla krkem a hřbetem zpět k zádi. Kůň při tomto jevu začíná mírně ohýbat krk směrem vzhůru, začne se vzpřimovat a přiuzd'ovat. Je tedy evidentní, že správné vzpřímení a přiuzdění koně není výsledkem pouze činnosti ruky, ale má být výsledkem části zpět vrácené energie zádě vyvolané působením holení. Dále Dobeš et al. (1977) dodávají, že pouze uvolnění, poslušnost na pomůcky a prostupnost jsou základem, na kterém se staví každý výcvik koně pod jezdcem.

Je také vhodné v této části výcviku zařadit do tréninku nízké skoky.

3.4 Zapřahání

3.4.1 Příprava k zapřahání

Jahoda (1926) uvádí, že jako první krok v přípravě koně do zápřeže je logicky seznámení s postrojováním. To se provádí nejlépe ve stáji klidným pokládáním jednotlivých částí postroje na koně. Jahoda (1926) i Bílek et al. (1957) se shodují, že postrojování nejdříve poprsním postrojem je vždy snazší než chomoutem. Většina mladých koní se poprvé postrojů bojí a proto je pochopitelné, že přehození chomoutu přes hlavu může být výrazný stres, ale s největší opatrností a klidným přístupem se i tento úkon dá provést bez problému. Jahoda (1926) dále radí, že časté chlácholení klidným hlasem a případně vábení ovsem v za chomoutem povede jediné k cíli. Podle Bílka et al. (1953) se má mladý kůň v poprsním postroji nejdříve lonžovat a teprve poté následovat další práci. Lonžování se provádí na dvou lonžích, kdy opat' prochází opat'ovým kroužkem a poté kroužkem na podpínce. Toto lonžování popisuje jako velmi výhodné, neboť si kůň zvykne nejen na přilnutí, ale zvykne si i na doteky lonže na stehnech a nedělá to pak další problémy při tzv. otahování. Postraňky se připevní k náhřbetníku, aby při lonžování nepadaly. Dále ještě dodává, že se ještě kůň strojí podocasníkem, což se ale provádí až venku nebo na jízdárně. První reakce na podocasník mohou být divočejší, kůň se může snažit vyhazovat, přitáhnutím ocasu a stažením svalstva celé zádě, ale většinou si koně na tuto část postroje velmi rychle zvyknou.

Když si kůň přivykne na postrojování a nese klidně postroj, následuje seznámení s vlastním tahem a dosud nezvyklým dotykem postrojů neboli otahování. Jahoda (1926), Bílek et al. (1957) i Dobeš et al. (1977) doporučují na konce postraňků přivázat dlouhé provazy či vodítka. Do levého kroužku udidla zapnout otěž. Pomocník pak vede koně na otěži rovně vpřed a cvičitel uchopí vzadu provazy i postraňky a nese je tak, aby nenarážely koni do končetin a těla. Postupně cvičitel provazy napíná i s postraňky a dle reakce koně je napíná stále více, až nakonec klade celou váhu těla a nechává se táhnout koněm vpřed, čímž si mladý kůň zvyklý na tlak chomoutu a zároveň i na tah břemene. Kůň, který je i při tomto cvičení klidný a spolupracuje, je podle něj už z poloviny zaježděn a je možné ho dále přivykat dotyku postraňků, vlivu opratí (na vliv opratí se dá provádět práce na dvou lonžích, o tomto cvičení v kapitole 3.3.2 Práce na dvou lonžích), zahýbání, atd. Bílek et al. (1957) popisují přivykání na dotyk postraňků detailněji. Ve fázi, kdy si má kůň začít zvykat na dotyk postraňků doporučuje, aby se pomocník uchopil vodítka na konci postraňků a nejdříve se dotýkal stehem koně střídavě, až nakonec vodítka zkříží a tím se postraňky dotýkají stehem koně neustále.

Byl-li kůň lonžován na dvojitě lonži (tzn. na dvou lonžích), tak podle Bílka et al. (1957) je tato fáze výcviku bez obtíží.

3.4.2 Trénink práce v zápřeži

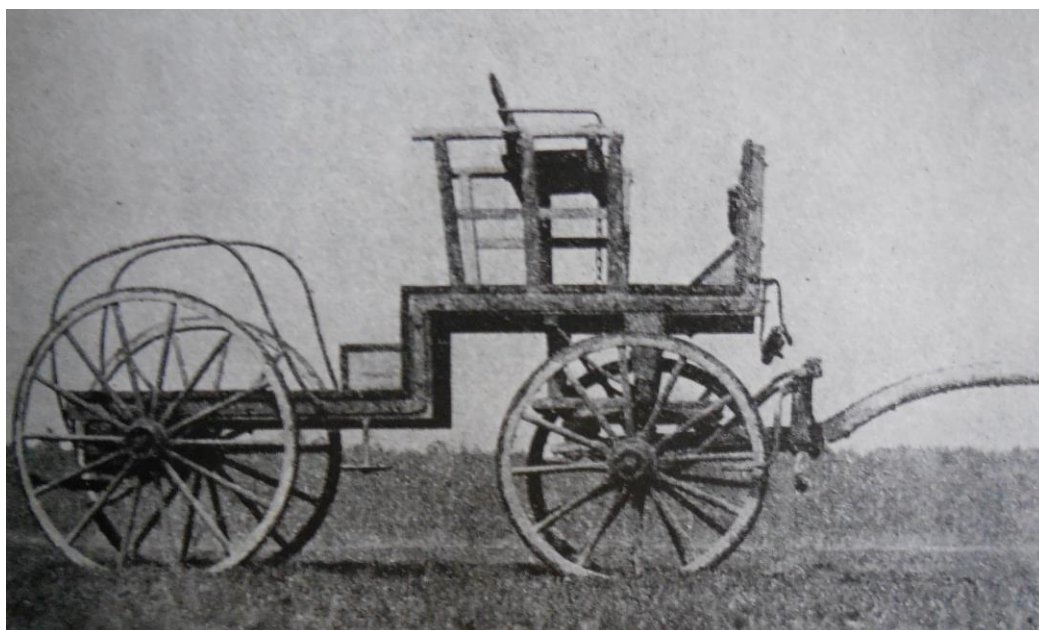
Když se mladý kůň plně zvykne na postrojování, výcvik pokračuje už samotným zapřažením. Jahoda (1926) udává, že před zapřažením do vozu je vhodné trénovat práci v zápřeži ve smyku. Smyk se skládá ze dvou trámů položených šikmo k sobě a příčně spojených menšími trámci (téměř do tvaru V) na nichž je umístěna stolička pro kočího (jednoduše, krátké saně pouze pro kočího). Smyk Jahoda (1926) doporučuje všude, kde se ročně zajíždí více mladých koní. Díky smyku se omezí riziko úrazu koně i člověka. Zapřažení do smyku se provede upevněním postraňků na rozpěrku připevněnou ke smyku řetízkem. Nejdříve je kůň ve smyku veden pomocníkem na otěži zapnuté v kroužku udidla a zajížděč jde vedle smyku. Teprve když si kůň zvykne na opratě, odpadá vedení vpředu pomocníkem, což probíhá postupným prodlužováním pomocníkovy otěže, až se vedení koně plně přenechá zajížděči. Když kůň klidně reaguje na opratě a jde dobře kupředu, seznamuje se s bičem, aby věděl, že bič není jen pro týrání, ale je, hlavně u kočárového koně, pomůckou. Zpočátku táhne kůň pouze smyk, postupně se smyk zatěžuje, až nakonec si na něj sedne sám zajížděč. Teprve po zvyknutí si na práci ve smyku se kůň podle Jahody (1926) zapřáhne do vozu.

Obr. 13. Kůň v kládě. (Bílek et al., 1957)

Bílek et al. (1957) i Dobeš et al. (1977) naopak preferují pro první zapřažení práci s kládou (obr. 13). Kláda bývá dřevěná o hmotnosti asi 1 q s hákem vpředu, do kterého se zapne rozporka.

Při prvním tahu klády vedou remontu na vodítkách dva pomocníci – jeden z každé strany hlavy. Při tom Bílek et al. (1957) velmi důrazně připomínají, že se nesmí dopustit, aby mladý kůň s kládou utekl kvůli bezpečnosti své (fyzické i psychické) a okolí. Později koně vede už pouze jeden pomocník a druhý vede koně opratěmi jako jednospřeží. Když jde kůň klidně a spolehlivě, pomocník s opratěmi kládu zatíží ještě svou vahou (tzn. stoupne si na ni). Pokud i tuto fázi kůň zvládá, zapřahá se do vozu.

Obr. 14 – Zaučovací vůz. (Bílek et al., 1957)

Bílek et al. (1957) doporučují k zaučování koně ve voze tzv. „zaučovacího vozu“ (obr. 14), pokud je ovšem k dispozici. Jahoda (1926) doporučuje k zajíždění mladých koní valník a jako udidlo se běžně používá stihlové udidlo s dvojitými kroužky, silně nedoporučuje pákové udidlo pro mladé koně. Jahoda (1926), Bílek et al. (1957) i Pape (2008) se shodují, že je nejvhodnější k mladému koni do vozu zapřáhnout staršího a spolehlivého koně – učitele. Podle Jahody (1926) má tento zkušený kůň mladého uklidňovat a v případě potřeby bez ohledu na mladého koně jít vpřed, zastavit nebo táhnout vůz i s mladým koněm vpřed. Pape (2008) zdůrazňuje, že v jakémkoliv kroku této fáze výcviku se nesmí zapomenout na pamlsek nebo důraznou pochvalu jako motivaci pro mladého koně. Jahoda (1926) tvrdí, že je potřeba k zapřahání minimálně dvou lidí a udává tento postup: Mladý kůň musí být předtím projet ve smyku, zapne se mu do vnějšího kroužku udidla otěž, na níž ho vede jeden z pomocníků.

Starší kůň, který má být s mladým koněm v páru se zapřáhne první (vůz je, samozřejmě, zabrzděn). Mezitím se mladý kůň přivede zezadu k oji na pravou stranu (aby se v případě vyjetí do provozu míjel s auty a jinými koňmi starší kůň a mladší se stresoval co nejméně), Bílek et al. (1957) ovšem udávají, že se má mladý kůň zapřáhnout na tu stranu, na které bude chodit v páru, tedy buď jako náruční (vpravo) nebo jako sedlový (vlevo). Jahoda (1926) pak popisuje další postup jako stálé promlouvání a "lichocení mladému koni" pomocníkem, který ho drží, zatímco druhý pomocník zapne křížové otěže a držáky, ale upozorňuje, že mladý kůň musí mít držák zapnutý volněji. Zajížděč si sedne hned ze začátku na kozlík s opratěmi v rukou. Poté pomocník, s největší opatrností, zapne vnitřní postraněk mladého koně. Pokud se mladý kůň stále kýtou tlačí na vnější postraněk a znemožňuje jeho upevnění na rozporce, nedoporučuje Jahoda (1926) dlouhé pokusy o jeho upevnění, ale přivázat dlouhý provaz na konec postraňku, který bude držet další pomocník na voze a je možno vyjet. Tento provizorní postraněk má také svou roli, pokud kůň vyhazuje. Pomocník ho zvedne výš, aby si přes něj kůň nepřehodil nohu. Pape (2008) doporučuje koně zapřáhnout stejným způsobem, ale stále mít pomocníky, kteří budou koně držet. Následně několikrát nasednout a sesednout na kozlíku, sedat si doleva i doprava, vzít si bič a pohybovat s ním. Pak teprve je možné vyjet. Bílek et al. (1957), ve shodě s Dobešem et al. (1977), ale doporučují, aby pomocník vedl mladého koně ještě na lonži připjaté do obnosku pro větší kontrolu, protože může mít tendence utéct před vozem nebo skočit na druhého koně. Jakmile se mladý kůň v pohybu uklidní, může si pomocník vedoucí koně na lonži, vylézt na vůz a lonž mít v ruce jako rezervu, pro nepředvídatelný případ.

Pape (2008) i Jahoda (1924) se shodují, že při prvním uvedení vozu do pohybu má mít pomocník každého koně připnutého na vodítku nebo lonži a jít klidně vedle a zajížděč (nebo kočí) se zdrží veškerých zásahů. Pape (2008) ještě zmiňuje, že pokud by mladý kůň chtěl vykopnout, má ho pomocník potrestat škubnutím a hrubou pomůckou hlasem. Jahoda (1924) dodává, že jakmile se vůz rozjede, pustí pomocník starého koně a může si sednout na vůz. Dále doporučuje, aby se ze začátku jezdilo na rovině a na přímých liniích, mladý kůň je stále veden vedle krácejícím nebo běžícím pomocníkem. Teprve když se mladý kůň uklidní, nevzpírá se tahu, může pomocník zavěsit otěž na postroji a jít klidně vedle, aby v případě potřeby mohl hned chytit otěž. Pape (2008), Dobeš et al. (1977) i Bílek et al. (1957) shodně uvádí, že když si mladý kůň zvykne na postroj, zápřah, tah i zvuk jedoucího vozu, následuje další výcvik, mimo velký provoz na klidnějších místech. Pape (2008) zdůrazňuje, že v této fázi výcviku je nejvhodnější jezdit převážně v kroku na dlouhé oprati, postupně se přejde ke klidnému klusu na pevném povrchu, pro podporu chodu. Pokud kůň nacválá, nezastaví se

hned, ale postupným přitahováním opratí se vede do klusu. Je nutné dělat četné přestávky, aby se mladý kůň nepřetížil, ze stejného důvodu doporučuje vyhýbat se hlubokému terénu. Když kůň jistě táhne na pevném povrchu, postupně se přejde do hlubokého terénu. Dodává, že temperamentnější koně se ve složitějším terénu snadno rozčílí, proto jsou pokusy o odstranění přebytečné stájové energie tím, že se koně jezdí v hlubokém terénu, naprosto kontraproduktivní. Koně mají tendenci jít ještě více dopředu, v důsledku silnějšího zkracování opratě ztvrdnou v hubě a snadno se přetíží. Pokud se kůň zpočátku snaží nezvyklé práci vyhnout, je vhodné mu povolit úsek v klusu a postupně se snažit přejít do klidného kroku, ale ze začátku stačí, když mladý kůň důvěřuje staršímu koni a jistě ho následuje. Jako lepší alternativu odstranění přebytečné energie doporučuje lonžování na dvou lonžích (kapitola 3.3.3 Práce na dvojité lonži) nebo odjezdit koně pod sedlem (koně, kteří chodili v klusu pod sedlem, se jednodušeji zajíždějí jako koně kočároví), protože bolest v plecích z tahu kočáru pak vyústí ve špatný zátah. Z tohoto důvodu by měl mít také mladý kůň měkkou podložku pod chomout.

Jahoda (1926) nabízí alternativní postup, pokud není k dispozici starší kůň do páru. Zaučování samotného mladého koně podle něj vyžaduje poněkud více práce, ale koni, který prošel tréninkem ve smyku, to nečiní problémy. Doporučuje mladého koně seznamovat s vozem tím, že ho z něj krmíme, vodíme ho vedle vozu, který je tlačěn lidmi, takže si kůň zvykne na zvuk vozu v pohybu. Postup zapřahání je dále stejný jako při zapřahání a zajíždění koní v páru. Při rozjíždění vede vždy jeden pomocník mladého koně na otěži zapnuté ve vnějším kroužku udidla, jiný tlačí vozík a zajížděč sedící na kozlíku se zdržuje jakékoliv aktivity.

Nejdůležitější podle Jahody (1926) je, aby měl mladý kůň chuť jít dopředu, proto, pokud jde mladý kůň ostřejším tempem, je nejlepší ho nechat a nezdržovat ho. Doslova by podle Jahody (1926) bylo nerozumné nutit mladého koně už v začátcích chodit krokem. To se žádá od zaježděného koně, ale ne od mladého koně, který se seznamuje s prací. Jestli kůň stojí a nechce jít z místa, doporučuje ho lákat senem nebo ovsem udělat dobrovolně krok vpřed, což je v tomto případě velkým pokrokem a zaslouží si velkého chválení. Zároveň upozorňuje, že se první cvičení nesmí příliš protahovat, stačí 30-45min.

Bílek et al. (1957) upozorňují, že pokud se během výcviku vyskytnou jakékoliv potíže, musí se ihned pátrat po příčině. Většinou to bývá otlacení koně, špatný postroj, vada v zápřeži, apod., což je nutné okamžitě odstranit.

Vypřahání Jahoda (1926) popisuje jako přesně opačný postup zapřahání. Nejprve se uvolní postraňky, pak držáky a nakonec se rozepnou opratě.

Další trénink vede koně ke klidnému rozejítí, zastavení, uhýbání, přivykání na živější místa a ruch a v neposlední řadě by měl trénink zahrnovat i zaučení v roli podsedního koně (na levé straně). Jahoda (1926) ještě doplňuje, že často jdou mladí koně zádí ven, ale časem se srovnají s ojí, což značí, že se nebojí vozu. Teprve po této události se může zapnout a zkrátit koni vnitřní postraněk, aby si zvykl táhnout více k vnitřní straně. Dodává, že pokud se kůň nechce vložit do postroje (nechce se opřít do tahu), má se okřiknout nebo lehce pobídnout bičem.

Jahoda (1926) dále uvádí, že je důležité, aby postroje byly z nejlepšího materiálu, pevné a dobře přizpůsobené koni. Upevnění postraňků na chomoutu má být voleno tak, aby v případě potřeby bylo umožněno jejich lehké vypnutí. Koně, kteří mají být v budoucnu použiti pouze jako tažní koně, se po tomto výcviku dále trénují v tahu větších nákladů, musí se však dávat pozor, aby se kůň nepřeložil (náklad nebyl moc těžký) a tím se nezkazil.

Na závěr Jahoda (1926) dodává: "Vůbec je třeba mít s mladým koněm trpělivost a nejde-li vše hladce, opakovati jednotlivé lekce. Toto cvičení se musí dít denně bez přestání. Mladý kůň stojící nečinně den ve stáji stává se bujným a práce je pak jen ztěžována."

4 Závěr

V první kapitole této práce, nazvané „Imprinting a handling ve vztahu k budoucímu výcviku“, bylo naprosto evidentním zjištěním, že jakákoliv snaha o manipulaci s novorozeným hříbětem ze strany chovatele je neúměrná budoucím výsledkům. Snahy o imprinting či handling jsou krátkodobé a nenesou téměř žádné výhody pro budoucí výcvik koně. Tyto metody jsou velmi náročné a jejich výsledky téměř nulové.

Dále v kapitole „Odstav a jeho vliv na spolupráci koně s člověkem“ se ověřily zkušenosti našich předků. Nejefektivnější metodou s krátkodobým akutním stresem neovlivňujícím růst stále zůstává odstavení a trvalé oddělení matky od hříběte.

V kapitole „Obsedání“ se také potvrdily empirické zkušenosti našich předků. Jejich metody jsou stále nejvíce efektivní, systematicky naprosto skvěle uspořádané a koně, kteří vyjdou z tohoto výcvikového systému, jsou spolehlivými společníky lidí při práci i sportu (pokud neproběhne selhání na straně člověka).

Touto prací bylo zjištěno, že jezdeckví je odvětví, které funguje poněkud opačně než všechna ostatní, kde se s postupem času odhalují nová zjištění a podle nich se upravují nynější postupy a technologie. V jezdeckví se naopak téměř žádný nový postup neobjevuje, naopak spíše probíhá návrat ke kořenům a k poučení z publikací a spisů starých hipologů a jezdeckých mistrů. Jejich postupy při práci s mladými koňmi, ale i koňmi celkově, jsou stále nejkorektnější a nejúčinnější. Jedinou zásadní změnou je prošlechtěnost dnešních koní, kdy se jejich zvladatelnější temperament a budoucí jezditelnost snoubí s větší inteligencí, rychlým chápáním práce s minimem bouřlivých reakcí a zmatení. To vše vede k výrazně větší vstřícnosti k člověku a pomáhá kompenzovat výrazně menší zkušenost současné jezdecké generace. V žádném jiném oboru nejsou praktikovatelné, natož stále pravidelně používané, metody zavedené před staletími. Pouze v jezdeckví ano.

5 Seznam literatury

- Bateson, P., Horn, G. 1994. Imprinting and recognition memory: a neural net model, *Animal Behaviour*. 48 (3). 695-715.
- Beran, A. 2009. S respektem! Brázda, s.r.o. Praha. s 192. ISBN 978-80-209-0370-9.
- Bílek et al., F., Ambrož, L., Blažek, K., Dušek, J., Hartmann, K., Keil, H., Král, E., Koubek, K., Lerche, F., Michal, V., Munk, Z., Müller, V., Pernička, J., Píša, A., Procházka, V., Příbyl, E., Richter, L., Řechka, J., Sejkora, K., Steinitz, J. 1957. Speciální zootechnika – Chov koní. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. s 1031.
- Bobbert, M. F., Santamaría, S., van Weeren, R. P., Back, W., Barneveld, A. 2005. Can jumping capacity of adult show jumping horses be predicted on the basis of submaximal free jumps at foal age? A longitudinal study. *The Veterinary Journal*. 170. 212-221.
- de Godoi, F. N., de Almeida, F. Q., Toral, F. L. B., de Miranda, A. L. S., Kaipper, R. R., Bergmann, J. A. G. 2014. Repeatability of kinematics traits of free jumping in Brazilian sport horses, *Livestock Science*. 168. 1-8.
- Dillon, E. 2012. Výcvik skokového koně. Brázda, s.r.o. Praha. s 192. ISBN 978-80-209-0396-9.
- Dobeš, J., Dušek, J., Nyklová, E., Jandl, F., Jokl, Z., Kepřta, F., Klement, J., Matoušek, V., Michal, V., Řechka, J., Pillich, S., Svoboda, M., Šindler, J., Zelenka, J. 1977. Jezdeckví a dostihový sport. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. s 338. ISBN 07-100-77.
- Dubcová J., Bartošová J., Komárková M. 2015. Effects of prompt versus stepwise relocation to a novel environment on foals' responses to weaning in domestic horses (*Equus caballus*). *Journal of Veterinary Behaviour*. 10 (4). 346-352.
- Dušek, J., Misař, D., Müller, Z., Navrátil, J., Rajman, J., Tluchoř, V., Žlumov, P. 2011. Chov koní. Brázda, s.r.o. Praha. s 416. ISBN 978-80-209-0388-4.
- Henry, S., Hemery, D., Richard, M. A., Hausberger, M. 2005. Human–mare relationships and behaviour of foals toward humans. *Applied Animal Behaviour Science*. 93 (3-4). 341–352.
- Henry S., Zanella A. J., Sankey C., Richard-Yris M. A., Marko A, Hausberger M. 2012. Adults may be used to alleviate weaning stress in domestic foals (*Equus caballus*). *Physiology & Behavior*. 106 (4). 428–438.

- Hess, E. H. 1966. Hess: the natural history of imprinting. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 136. 124-136.
- Houpt, K. A. 2007. Imprinting training and conditioned taste aversion, *Behavioural Processes*. 76 (1). 14-16.
- Jahoda, F. 1926. O jízdě koňmo a vozem – Stručné pojednání o vlastnostech jezdeckých a tažných koní, o jejich strojení a výcviku, o jízdě v sedle a vozem, o vozidlech a jich udržování, se zřetelem k potřebě selských jezdců. *Zemědělské knihkupectví A. Neubert. Praha. s 139.*
- Lansade L., Bertrand M., Bouissou M. F. 2005. Effect of neonatal handling on subsequent manageability, reactivity and learning ability of foals. *Applied Animal Behaviour Science*. 92 (1-2). 143-158.
- Lerche F., Štrupl J., Waksmundský S. 1983. *Chov koní. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. s 416. ISBN 07-044-83-04/47.*
- Maier, S. F., Seligman, M. E. P. 1976. Learned helplessness: theory and evidence, *Journal of Experimental Psychology: General*. 105 (1). 3–46.
- Mal, M. E., McCall, C. A. 1996. The influence of handling during different ages on a halter training test in foals. *Applied Animal Behaviour Science*. 50 (2). 115-120.
- Mal, M. E., McCall, C. A., Cummins, K. A., Newland, M. C. 1994. Influence of preweaning handling methods on post-weaning learning ability and manageability of foals. *Applied Animals Behaviour Sciences*. 40 (3-4). 187-195.
- McLean A. N., McGreevy P. D. 2010. Horse-training techniques that may defy the principles of learning theory and compromise welfare. *Journal of Veterinary Behaviour*. 5 (4). 187-195.
- Miller, R. M. 1991. *Imprint Training of the Newborn Foal. The Western Horseman, Inc., Colorado Springs, CO. s 152. ISBN 978-09-116-4722-8.*
- Paalman, A. 2002. *Skokové ježdění. Brázda s.r.o. Praha. s 360. ISBN 80-209-0277-5.*
- Pape, M. 2008. *Umění jízdy se spřežením. Brázda s.r.o. Praha. s 264. 978-80-209-0366-2.*
- Powers, P. N. R., Harrison, A. J. 2000. A study on the techniques used by untrained horses during loose jumping. *Journal of Equine Veterinary Science*. 20 (12). 845 – 850.
- Roberts, M. 2005. *Průvodce nenásilným výcvikem koní. Euromedia Group s.k. – Ikar. Praha. s 244. ISBN 80-249-0584-1.*

- Schöffmann, B. 2006. Stupnice vzdělání koně. Brázda, s.r.o. Praha. s 172. ISBN 80-209-0343-7.
- Simpson, B. S. 2002. Neonatal foal handling. *Applied Animal Behavioural Science*. 78 (2-4). 303–317.
- Spier, S. J., Pusterla, J. B., Villarroel, A., Pusterla, N. 2004. Outcome of tactile conditioning of neonates, or “imprint training” on selected handling measures in foals. *Veterinary Journal*. 168 (3). 252–258.
- Walker V. A., Dyson S. J., Murray R. C. 2013. Effect of Pessoa training aid on temporal, linear and angular variables of the working trot. *The Veterinary Journal*. 198 (2). 404-411.
- Wejer, J., Lendo, I., Lewczuk, D. 2013. The effect of training on the jumping parameters of inexperienced warmblood horses in free jumping. *Journal of Equine Veterinary Science*. 33. 483-486.
- Williams, J. L., Friend, T. H., Toscano, M. J., Collins, M. N., Sisto-Burt, A., Nevil, C. H. 2002. The effects of early training sessions on the reactions of foals at 1, 2, and 3 months of age. *Applied Animal Behavioural Science*. 77 (2). 105–114.
- Záliš, N. 2013a. *Scripta Equestrica No. 1 – Hovory o drezuře*. Vydavatelství CIN Praha. s 75. ISBN 978-80-905504-3-8.
- Záliš, N. 2013b. *Scripta Equestrica No. 2 - Jezdectví pro vzdělance*. Vydavatelství CIN. Praha. 109 s. ISBN 978-80-905504-4-5.